

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Τρίτος

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι: φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχίζονται ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1877
 Ἡ ἐκδοσις ἐκαστοῦ ἔτους καὶ εἶναι ἑτησίαι — Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὀδὸς, Σταδίου, 6.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὁ Χρυσόστομος ἐγεννήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῷ 347. Ὀνομάζετο δὲ Ἰωάννης, τὸ δὲ ἐπώνυμον Χρυσόστομος ἀπεδόθη αὐτῷ διὰ τὴν ἐκτακτον αὐτοῦ εὐγλωττίαν πολὺ βραδύτερον, μάλιστα ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατεῖχεν ὑψηλὸν στρατιωτικὸν ἀξίωμα, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Ἀνθοῦσα ἦτο ἐκ τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων γυναικῶν, ὧν ἡ ἀρετὴ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν ἐθαυμάζετο. Ἐνεκα αὐτῆς λέγεται, ὅτι ὁ ἐθνικὸς ῥήτωρ Λιβάνιος ἀνέκραξέ ποτε μετὰ θαυμασμοῦ: «οἷας θαυμαστάς γυναῖκας ἔχουσιν οἱ χριστιανοί!» Ἡ Ἀνθοῦσα μείνασα χήρα ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν 20, ἀφιερῶθη ὅλως εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. Ἐπιστημονικῶς ἐμορφώθη ὁ Χρυσόστομος παρὰ τῷ περιφθίμῳ ῥήτορι Λιβανίῳ καὶ τῷ φιλοσόφῳ Ἀνδραγαθίῳ, ὧν ὁ πρῶτος τοσοῦτον ἐθαύμασε τὴν αὐτοῦ εὐγλωττίαν, ὥστε ἐρωτηθεὶς ποτε, τίνα ἔμελλε νὰ καταλίπη διάδοχον αὐτοῦ ἐν τῇ τῆς ῥητορικῆς διδασκαλίᾳ, «τὸν Ἰωάννην», εἶπεν, εἰ μὴ τοῦτον χριστιανοὶ ἐσύλησαν! διότι ὁ Χρυσόστομος ἐπὶ βραχὺν μόνον χρόνον τὸ τοῦ συνηγούρου ἀσκήσας ἔργον, πρὸς ὃ ὀλίγην εἶχεν ἐκ φύσεως κλίσιν, ἐγκαταλιπὼν αὐτὸ, ἀφιερῶθη εἰς τὴν τῶν Γραφῶν μελέτην, καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας ὑπηρεσίαν. Κατηχηθεὶς δὲ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Μελετίου, ἐβαπτίσθη τῷ ἔτει 369. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ συνειθίζον πολλοὶ νὰ ἀναβάλλωσι τὸ βάπτισμα εἰς ὄριμον ἡλικίαν. Ἐλαβε δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ τὸ τοῦ ἀναγνώστου ἀξίωμα, ὅπερ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε σπουδαιότητά τινα· διότι οἱ ἀναγνώσται ὄφειλον νὰ φυλάττωσι τὰ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς λατρείας προωρισμένα χειρόγραφα τῆς Γραφῆς, ἢ φθειρομένων τούτων νὰ ἀντιγράψωσιν ἄλλα, καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἦναι ἄνδρες εἰδήμονες τῶν Γραφῶν. Ἡ εὐσέβεια τοῦ Χρυσοστόμου ἦτο ἐκτοτε τοσοῦτον γνωστὴ, ὥστε, ὅτε τῷ 370 ἐκδιωχθέντος τοῦ Ἀντιοχείας Μελετίου καὶ ἄλλων ἐπισκόπων ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἀντιόχειαν πόλεων ἔνεκα τῶν Ἀρειανῶν ἐριδῶν, ἐκενώθησαν πολλὰ ἐπισκοπικὰ θέσαι, ἠναγκάζετο καὶ αὐτὸς νὰ δεχθῇ τὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀξίωμα. Ἀλλ' αὐτὸς μετρίοφρων ὢν, καὶ εἰς τὸ μέγεθος τοῦ ἀξιώματος τούτου ἀποβλέπων, ἀπέφυγεν αὐτὸ, κρυθεὶς τὴν ἡμέραν τῆς χειροτονίας. Οἱ πλεῖστοι

ἐκ τῶν ἀρχαίων πατέρων ἠναγκάσθησαν νὰ γίνωσιν ἐπίσκοποι, μὴδὲως αὐτοὶ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ἀξιώματος τούτου ἐπιζητήσαντες. Πόσον κατὰ τοῦτο μετεβλήθησαν οἱ καιροί! Ἐπειδὴ δὲ καίπερ συμφωνήσας μετὰ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου αὐτοῦ Βασιλείου (ὃν δὲν πρέπει τις νὰ συγχύσῃ μετὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας ἐν Καππαδοκίᾳ, ὀλίγον πρότερον ἀκμάσαντος) νὰ μὴ δεχθῶσιν ἀμφοτέρω ἐπισκοπὰς, αὐτὸς μὲν ἀπέφυγε τὴν ἐπισκοπὴν, συνέτεινεν ὅμως εἰς τὸ νὰ χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος ὁ φίλος αὐτοῦ, ὃν ἐθεώρει κατὰ πολὺ ἑαυτοῦ καταλληλότερον, ἐγεννήθη μετὰξὺ αὐτῶν ἡ ἔρις, ἐξ ἧς ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ὠραιῶν αὐτοῦ περὶ ἱερωσύνης λόγων, ἐν οἷς, ἐν μορφῇ διαλόγων συντεταγμένοις, περιέγραψε τὴν ἀξίαν τῆς ἱερωσύνης. Μετὰ ταῦτα ἀπολέσας καὶ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, ἀπεχώρησεν ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν περὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἔρημον, πρὸς τοὺς ἐκεῖ μοναχοὺς. Τὰ μοναστήρια ἦσαν τότε συνήθως τόποι ἀληθοῦς ἀσκήσεως ἐν τῇ ἀρετῇ, ἐχρησίμευον δὲ πολλάκις καὶ ὡς σχολεῖα πρὸς μόρφωσιν τῶν κληρικῶν. Παρὰ τοῖς μοναχοῖς τούτοις διατρίβων, ἐπεδόθη ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν ἐμβριθεστέρην τῶν Γραφῶν μελέτην.

Παρὰ τοῖς μοναχοῖς διατρίβων συνέγραψεν ὁ Χρυσόστομος τὰ περὶ μοναχικοῦ βίου ἔργα αὐτοῦ. Ἐνεκα ἀσθενείας ἀναγκασθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀντιόχειαν, ἐχειροτονήθη παρὰ τοῦ ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἐπιστρέψαντος Μελετίου εἰς διάκονον, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Μελετίου προεχειρίσθη πρεσβύτερος παρὰ τοῦ Φλαβιανοῦ τῷ 386, ἀνέλαβε δὲ κυρίως τὸ ἔργον τοῦ κηρύγματος τοῦ λόγου. Ἐκτοτε ἀνέπτυξεν ὁ Χρυσόστομος τὴν σπανίαν ἐκείνην εὐγλωττίαν, δι' ἣν ἐθαυμάσθη. Οὐ μόνον οἱ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐθνικοὶ πολλάκις προσήρχοντο εἰς τὰ κηρύγματα αὐτοῦ, ἵνα θαυμάζωσι τὴν ῥητορικὴν τοῦ ἀνδρὸς δεινότητα. Οἱ λόγοι αὐτοῦ, ὅσονδήποτε καὶ ἀν ἀπέφευγε τὴν τέχνην ὡς κύριον σκοπὸν αὐτῶν, καὶ ἐπεδίωκε τὴν οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν, ἦσαν ὅμως διὰ τὴν φυσικὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ καὶ ἔνεκα τῆς προτέρας αὐτοῦ ῥητορικῆς μορφώσεως ἀριστουργήματα ῥητορικῆς τέχνης. Εἰς μάτην, χειροκροτούμενος παρὰ τοῦ ἀκρατηρίου του, ἤλεγχεν αὐτὸ, λέγων, ὅτι μετέστρεφον τὴν ἐκκλησίαν εἰς θεατρικὴν παράσασιν. Ὁ Χρυσόστο-

μος συνείθιζε να προπαρασκευάζει τους λόγους αυτού, και την προπαρασκευήν ταύτην συνίστα ἐν τοῖς περι ἱεροσολῶν λόγους ὡς ἀναγκαίαν τῷ κήρυκι τοῦ Εὐαγγελίου, ἦτο ἕως τοσοῦτον κύριος τοῦ λέγειν, ὥστε πολλάκις ἀπροπαρασκευαίως και ἐξ ὑπογύφου ἠδύνατο νὰ λαλήῃ πρὸς τὸν λαόν. Οὕτως ἐρχόμενος ποτε ἐν καιρῷ χειμῶνος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, και καθ' ὅδον ἰπαντήσας πλῆθος ἐπαίτων γυμνῶν και πασχόντων, ἀναβάς τὸν ἄμβωνα, ἀντι τῆς προητοιμασμένης ὀμιλίας ἐλάλησε περὶ περιθάλψεως τῶν πτωχῶν και πασχόντων.

Τῷ 387 ἐδόθη ἀφορμὴ τις ἐν Ἀντιοχείᾳ, ὅπως δειχθῆ ἔτι λαμπρότερον ἢ τοῦ Χρυσόστομου ἀξία. Τῷ ἔτει δηλ. τούτῳ συνέθη στάσις τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ λαοῦ ἐνεκα τῆς ἐπιβολῆς νέου φόρου διὰ τὴν τέλει τῆς πενταετηρίδος τοῦ υἱοῦ τοῦ αυτοκράτορος Θεοδοσίου Ἀρκαδίου, καθ' ἣν ὁ λαὸς ἐν τῇ παραφορᾷ αὐτοῦ κατέστρεψε τοὺς ἀνδριάντας τῆς αυτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ τοῦ ὄχλου μανία, ὥστε αἱ τῆς πόλεως ἀρχαὶ τὸ πρῶτον ἐκρύβησαν. Ἀλλὰ και εἰς αὐτὰς τὰς οἰκίας πολλῶν ἐν τέλει ἐλθόντες οἱ ὄχλοι, διήρπασαν και κατερήμισαν αὐτάς. Μετὰ ταῦτα ἐτιμωρήθησαν μὲν διὰ θανάτου οἱ πρωταίτιοι τῶν ταραχῶν, ἀλλ' ἡ πόλις ἔμελλε νὰ πάθῃ ἔτι αὐστηροτέρας τιμωρίας, ὅταν ἤθελον γίνεαι τὰ συμβάντα τῷ αυτοκράτορι γνωστά, οὕτινος ἡ ἀγαλίνωτος ὀργὴ ἦτο πασίγνωστος. Διὰ τοῦτο πρεσβεία Ἀντιοχέων ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως μαλάξῃ τὸν θυμὸν αὐτοῦ και παρκαλέσῃ νὰ συγχωρήσῃ τὴν πόλιν. Τότε εἶπεν ὁ Χρυσόστομος τοὺς λαμπροὺς περὶ ἀνδριάντων λόγους του, δι' ὧν ἤλεγξε και ἐπαρηγόρησε τοὺς κατατεθροῦσθῆμένους και κατεπτοημένους Ἀντιοχείας.

Ἐν Ἀντιοχείᾳ ἔτι ὡς πρεσβύτερος ἐνεργῶν ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ Χρυσόστομος νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Εὐνομιανούς ἢ Ἀνομοίους, οἵτινες ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Εὐνόμιον ἀπετέλουν τὴν ἰσχυροτάτην τῶν Ἀρειανῶν μερίδα, ὠνημάσθησαν δὲ Ἀνόμοιοι, διότι κατ' ἀντίθεσιν τῶν Ὀρθοδόξων και τὸν Ἰῶν ὁμοούσιον λεγόντων ἐθεώρουν και ἐκάλουν αὐτὸν ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ.

Ἡ φήμη αὐτοῦ ἦτο ἕκαστε τοσοῦτον ἐξηπλωμένη καθ' ἅπασαν τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε ὅτε τῷ 397 ἀπέθανεν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος, ἐκλήθη αὐτὸς παρὰ τοῦ αυτοκράτορος Ἀρκαδίου εἰς τὴν πρῶτον τοῦτον τῆς Ἀνατολῆς ἑρώνον, ἰδίως συστάσει ἐπισήμου τινὸς ἀνδρὸς, τοῦ ἀρχιερατοῦ Εὐτροπίου, ὅστις διατρίβων ἐν Ἀντιοχείᾳ, εἶχεν ἀκρασθῆ τῶν λόγων αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἦτο πιθανόν, και αὐτὸς ἐκ μετριοφροσύνης νὰ μὴ δεχθῆ τὴν ὑψηλὴν ταύτην θέσιν, και παρὰ τοῦ αὐτοῦ λατρεύοντος λαοῦ νὰ κωλυθῆ ἢ ἐξ Ἀντιοχείας ἀναχωρήσῃ του, ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀίφνης και

ὑπὸ ἄλλο πρόσχημα, ἀγνοῶν τὴν ἀληθῆ τῆς προσκλήσεως αἰτίαν. Ἐχειροτονήθη δὲ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου και τοῦ ἄκοντος.

Ἐπίσκοπος δὲ Κωνσταντινουπόλεως γενόμενος ὁ Χρυσόστομος ἐφρόντιζε περὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν κλήρου, ἐφορῶν τὰ ἤθη αὐτοῦ και τῆς μορφώσεως αὐτοῦ ἐπιμελούμενος. Ἐπειτα δὲ ἀκαμάτως ἠσχολεῖτο εἰς τὸ νὰ διδάσκῃ τὸ ποιμνιον αὐτοῦ, λαλῶν συνεχῶς, και ἐνίοτε πλεονάκις τῆς ἡμέρας. Καὶ ἐπίσκοπος δὲ Κωνσταντινουπόλεως γενόμενος, ἔζη ὡς μοναχὸς βίον λιτὸν, ἀποκόψας πάσας τὰς περιττὰς δαπάνας, ἵνα παραχωρήσῃ τὰ εἰσοδήματα ταῦτα τῷ πτωχοκομείῳ, διότι ἐθεώρει ἐν τῶν πρώτων αὐτοῦ μελημάτων τὴν τῶν πτωχῶν περίθαλψιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑπάρχον ἐν πτωχοκομείῳ δὲν ἤρκει διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνδεῶν, τῇ φροντίδι αὐτοῦ συνέστησαν πλειότερα. Ἐν τούτοις διὰ τὴν φιλοπτωχείαν του ταύτην και τὴν λιτὴν αὐτοῦ δίαιταν, ἐφ' ἧς δικαίως ἔπρεπε νὰ ἐπαινῆται και θαυμάζεται, δὲν παρέλειψαν νὰ κατηγορήσωσιν αὐτὸν πολλοὶ τῶν κληρικῶν, οἵτινες ἦσαν εἰθισμένοι νὰ βλέπωσι τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρωτεύουσας λαμπρῶς και μετὰ ἡγεμονικῆς πολυτελείας ζῶντα.

Ὁ Χρυσόστομος ἔπρεπε νὰ θαυμάσθῃ, και διότι ἐν τῇ ἐκπλήρωσει τῶν καθήκοντων αὐτοῦ ὡς ἐπισκόπου δὲν ἐφοβήθη ποτὲ τοὺς ἀνθρώπους, τὴν διαφθορὰν μὴ διατάζων νὰ ἐλέγχῃ και παρ' αὐτοῖς τοῖς ἰσχυροτάτοις και ἐν αὐτῇ τῇ αυτοκρατορικῇ αὐλῇ, ἂν παρετῆρει αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἀπέκτησεν ὅμως πολλοὺς ἐχθροὺς ἐκ τε τῶν κληρικῶν και τῶν ἐν ἀξιώμασιν. Ἐχθρὸς αὐτοῦ ἀπέβη πρὸς τοὺς ἄλλοις και αὐτὸς ὁ Εὐτρόπιος, ὁ ἄλλοτε φίλος αὐτοῦ δειχθείς, διότι ὑπερήσπιζε τοὺς ἀδικίως παρ' αὐτοῦ διωκόμενους και διεμαρτύρητο κατὰ τῶν καταπίεστων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ μάλιστα πολλοὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ διωκόμενων κατέρευγον εἰς τὰς ἐκκλησίας, αἵτινες ἀπῆλθον τοῦ προνομίου νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἄσυλα (τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε σιωπηλῶς και ἐξ ἔθους μεταβῆ εἰς αὐτὰς ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν ναῶν), ὁ Εὐτρόπιος, ὅπως μὴ εὐρίσκη ὁ Χρυσόστομος ἀφορμὴν και εὐκαιρίαν νὰ πρεσβεύῃ ὑπὲρ αὐτῶν, ἐζήτησε και ἐπέτυχε νὰ καταργηθῆ τὸ δικαίωμα ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐν εὐνομιουμέναις μὲν πολιτείαις ἤθελεν εἶναι βεβαίως τῇ δικαιοσύνῃ ἐπιβλαβές, ἐν τῇ ἐποχῇ ὅμως ἐκείνῃ, καθ' ἣν οὐχὶ οἱ νόμοι, ἀλλ' ἡ αὐθαιρέσια και ἡ τοῦ ἰσχυροτέρου δύναμις ἐκράτουν, ἦτο φιλανθρωπώτατον. Ἀλλὰ ταχέως ἔμελλε νὰ συναισθανθῆ και αὐτὸς ὁ Εὐτρόπιος πόσον ἀπανθρώπως προσήνεχθη, ζητῶν τὴν κατάργησιν τοῦ δικαίου αὐτοῦ. Διότι ὅτε οἱ ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τὸν Τριβιγίλδον Γότθοι ἐστασίασαν, ὁ δὲ κατ' αὐτῶν σταλεῖς Γαϊανᾶς ἠνώθη μετ' αὐτῶν, ἀπητήθη δὲ πρὸς συνδιαλλαγὴν μετὰ τοῦ αυτοκράτορος ἢ

πτώσει και ὁ θάνατος μεταξὺ ἄλλων και τοῦ Εὐτροπίου, οὗτος παρὰ πάντων ἐγκαταλείφθεις, και παρ' αὐτῆς τῆς ἄλλοτε εὐνοούσης αὐτὸν αυτοκρατορίας Εὐδοξίας, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ και ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου ἐκῆρυττεν ὁ Χρυσόστομος. Τότε εἶπεν οὗτος τὸν γνωστὸν εἰς Εὐτρόπιον λόγον, δι' οὗ δεικνύων τὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ματαιότητα, ἤλεγξε μὲν αὐτὸν διὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν σκληρότητα και τὰς αὐτοῦ ἀδικίας, ἐνουθέτησε δὲ τὸν λαόν και συνεβούλευσε νὰ παραδειγματισθῆ ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Εὐτροπίου, και ἐν τέλει προέτρεψεν αὐτὸν, εἰς λήθην ῥίπτων τὰ κῆτὰ τῆς ἐκκλησίας ἐγκλήματα αὐτοῦ, ὅπως ἀρμόζῃ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ τοῦ; σταυρωτάς αὐτοῦ συγχωροῦντος Κυρίου, μετ' αὐτοῦ νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ αυτοκράτορος τὴν σωτηρίαν του. Δὲν ἔμενε δὲ ὁ Χρυσόστομος μὲχρι λόγων· διότι και τότε ἐπρέσβευσε ὑπὲρ αὐτοῦ, και ὅτε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐπειράθησαν οἱ στρατιῶται διὰ τῆς βίβης νὰ σύρωσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, παρεμβὰς αὐτὸς εἰς τὸ μέσον, ἐκάλυψε διὰ τῶν ἐνδυμάτων του τὸν κινδυνεύοντα, και ἠνέχθη νὰ συρθῆ παρὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτὸς ἀντ' ἐκείνου διὰ τῶν ὀδῶν ἐνώπιον τοῦ αυτοκράτορος, ὅστις ὅμως πλήρης πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ ἀπέλυσε αὐτὸν πάραυτα. Τὴν αὐτὴν παρησίαν ἐδειξεν ὁ Χρυσόστομος και πρὸς τὸν φοβερὸν Γότθον Γαϊανᾶν. Ὁ βάρβαρος οὗτος εἶχεν ἀπὸ δούλου δι' αυτοκρατορικῆς εὐνοίας εἰς μεγάλα στρατιωτικὰ ἀξιώματα ὑψωθῆ. Εὐρισκόμενος δὲ ποτε μετὰ τῶν ἀκολάστον στρατευμάτων του ἐν Θράκῃ, ἐστασίασε, και ἤρξατο δῆδων και καταστρέφον τὴν χώραν. Μηδενὸς δὲ τολμῶντος ἐξ ὀνόματος τοῦ αυτοκράτορος νὰ πρεσβεύσῃ πρὸς αὐτὸν, μόνος ὁ Χρυσόστομος, και τοι γνωρίζων ὅτι ἔτρεπε μίσος πρὸς αὐτὸν, ἀνέλαθε νὰ ἔλθῃ και νὰ πείσῃ περὶ καταπαύσεως τῶν ταραχῶν. Ὅτε ἐπλησίασεν ὁ Χρυσόστομος, ὁ πρὸς πάντας φοβερὸς Γαϊανᾶς ταπεινωθεὶς ἐνώπιον αὐτοῦ, ἠσπάσθη τὰς χεῖρας αὐτοῦ, προσήγαγε δὲ και τὰ τέκνα αὐτοῦ ἵνα λάβωσι παρ' αὐτοῦ τὴν εὐλογίαν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀναμνησκει τὴν ταπεινώσιν τοῦ φοβεροῦ τῶν Οὐννων ἀρχηγοῦ Ἀττίλα ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης Λέοντος τοῦ μεγάλου. Ἡ ἐλευθεροστομία τοῦ Χρυσόστομου ἐποίησεν αὐτῷ ἐχθρὰν και τὴν αυτοκρατορίαν Εὐδοξίαν, ἧτις δὲν ἀνείχετο τὰς αὐστηρὰς περὶ τοῦ θίου αὐτῆς ἐπικρίσεις αὐτοῦ. Ἰδίως δὲ δυσηρησθήθη κατ' αὐτοῦ, ὅτε ἤλεγξεν αὐτὴν μετὰ παρησίας, θελήσασαν νὰ σφετερισθῆ τὴν ἀμπελῶνα πτωχῆς τινος χήρας ἐν τινι προαστείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ ταῖς κτήσεις αὐτῆς κείμενον. Ὁ Χρυσόστομος ἠκολούθη πιστῶς τὴν εὐαγγελικὴν παραγγελίαν· «Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι».

Ὁ Χρυσόστομος ἐζέτεινε τὴν μέριμναν αὐτοῦ ἐπὶ πάσας τὰς μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ἑρώνου αὐτοῦ συνδεδεμένας ἐκκλησίας, φροντίζων περὶ τῆς τηρήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐν αὐταῖς και στηλιτεῶν και καταδιώκων τοὺς κληρικῶν ἐκείνους, οἵτινες ἔζων ἀναξίως τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν ἀξιώματος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ χειμῶνος τοῦ 400 ἔτους ἤλθεν ὁ Χρυσόστομος εἰς Ἐφεσον, και συγκλήσας σύνοδον ἐξ ἐβδομηκοντα ἐπισκόπων, καθήρεσεν ἐξ ἐπισκόπους, ἀποδειχθέντας, ὅτι εἶχον δώσει χρήματα τῷ ἀποβιώσαντι πρὸ τινος ἐπισκόπου Ἐφέσου Ἀντωνίῳ ἵνα χειροτονηθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ μόνον δὲ τῶν ὑφ' αὐτὸν ἐκκλησιῶν εἶχε τὴν μέριμναν ὁ Χρυσόστομος, ἀλλὰ και περὶ τῶν συμπερόντων τῇ ἅλῃ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ ἐμερίμνα. Ὅπως αὐτῷ ὀφείλεται κατὰ μέγιστον μέρος ἡ κατάπαυσις τοῦ *Ms. Isidori* σχίσματος. Ὁμοίως δὲ ἐπεζήτησε νὰ συνδιαλλάξῃ και τοὺς *Νουατιανοὺς*, ἐπολέμησε δὲ και τοὺς *Τεσσαρεσκαίδεκαδίτας* και τοὺς Ἀρειανούς.

Ἀλλ' ἐνῷ οὕτως ἐιργάζετο ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, ἐπὶ κορυφῆς ἢ αυτοκράτειρα Εὐδοξία και ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, παρεσκευάζον τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ. Ἡ ἀφορμὴ ἦν ἐξῆται ὁ Θεόφιλος κατὰ τοῦ Χρυσόστομου ἐδόθη ἐκ τῶν Ὀριγενικῶν ἐριθῶν.

Ὁ Ὀριγένης, ὁ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἀκμάσας σοφὸς οὗτος τῆς ἐκκλησίας συγγραφεὺς, ἔσχε θυμωσθῆς πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπιστημοτέρων τοῦ Γ' και Δ' αἰῶνος πατέρων, συνέγραψε δὲ πλεῖστα συγγράμματα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐρμηνευτικῶν Γραφῶν. Ὁ Ὀριγένης ὑπερήσπισε διὰ σοφοῦ ἔργου τὸν χριστιανισμὸν κατὰ τοῦ δεινοτέρου πολεμίου αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀρχαίων λογίων, τοῦ Κέλσου. Σπουδαῖα ἔργα αὐτοῦ εἶναι και τὸ περὶ ἀρχῶν, ἐν ᾧ πρῶτος αὐτὸς ἐπειράθη νὰ ἐκθέσῃ τὸ ὅλον τῆς χριστιανικῆς θεολογίας σύστημα, τῇ βοηθείᾳ τῶν νεοπλατωνικῶν ἰδεῶν ἀνυψῶν τὸν χριστιανισμὸν εἰς φιλοσοφικὴν θεωρίαν. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἦτο ἀνευ δυσχερειῶν, και διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον ὅτι ὁ Ὀριγένης μετὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀνέμιξε και πλατωνικὰς ἰδέας, δι' ἧς ἤδη κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα κατηγορήθη. Πάντοτε ὅμως ἐνεκα τῆς ἄλλης αὐτοῦ σοφίας και θεολογικῆς πολυμαθείας ἐθαυμάζετο παρὰ τῶν πρώτων τῆς ἐκκλησίας πατέρων. Ἀλλ' ἐνῷ τὰ τοῦ Ὀριγένους ἔργα ἐτιμῶντο, ἐκ τῆς δύσεως μοναχοὶ ἐλθόντες, ἤρξαντο νὰ κατηγορῶσιν αὐτὰ ὡς περιέχοντα αἰρετικὰς δοξασίας.

Και ἐν Αἰγύπτῳ εἶχον διακριθῆ οἱ μοναχοὶ εἰς φίλους και ἐχθροὺς τοῦ Ὀριγένους. Μεταξὺ τῶν φίλων τῶν Ὀριγενικῶν συγγραμμάτων ἦσαν και τέσσαρες πεπαιδευμένοι μοναχοὶ, ὧν τὴν ἰκανότητα ἐκτιμῶν ὁ Θεόφιλος, εἶχε παραλάβει αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν· μὴ ἀ-

νεχόμενοι όμως οἱ τοὺς νὰ βλέπωσι τὰ τοῦ Θεοφίλου ἀδικήματα, ἀπεμακρύνθησαν ἀπ' αὐτοῦ ταχέως καὶ οἱ τέσσαρες, ἀποχωρήσαντες εἰς τὴν ἔρημον πάλιν πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆ προφάσει τοῦ ὅτι ὁ ἀὴρ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν πόλεων ἐβλαπτε τὴν ἀσθενῆ αὐτῶν υἰείαν. Τοῦτο ὁμως παρώργισε τὸν Θεόφιλον, ὅστις ἐδικαίωκεν αὐτοὺς, ἂν καὶ ἄλλοτε εἶχεν ἐκφρασθῆ ὑπὲρ τοῦ Ὁριγένους καὶ τῶν ὁπαδῶν του, νῦν συγκροτήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σύνοδον κατὰ τοῦ Ὁριγένους (399), κατέκρινε καὶ τοὺς μοναχοὺς τούτους. Κατηγορήσας δ' αὐτοὺς καὶ παρὰ τῆ πολιτικῆ ἀρχῆ ὡς ταραξίαις, ἤλθε μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως αὐτοπροσώπως εἰς Νιτρίαν, καὶ κατεδίωξεν ἀπηνῶς αὐτοὺς τε καὶ τοὺς φίλους αὐτῶν. Τότε τοὺς διωγμοὺς τούτους φεύγοντες, ἀπῆλθον οἱ μοναχοὶ οὗτοι εἰς Παλαιστίναν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ δι' ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐξηκολούθει νὰ διώκῃ αὐτοὺς ὁ Θεόφιλος, ἤλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Χρυσόστομον ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ προστασίαν, οὐ τις ἐγνωρίζον τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀδικουμένους φιλανθρωπίαν. Ὁ Χρυσόστομος δεχθεὶς αὐτοὺς, παρέσχεν αὐτοῖς κατοικίαν. Γράψας δὲ πρὸς τὸν Θεόφιλον, παρεκάλει νὰ συγχωρήσῃ τοὺς μοναχοὺς τούτους, δεχόμενος τὴν συνδιαλλαγὴν. Ἀλλ' αὐτὸς πλήρης ὀργῆς ἀπήντησε τῷ Χρυσόστομῳ, μεμψόμενος αὐτὸν ὡς κερματίζοντα εἰς ὑποθέσεις ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας του κειμένας. Ἐν τούτοις οἱ μοναχοὶ δι' ἀναφορὰς αὐτῶν πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Εὐδοξίαν, εἶχον ζητήσει νὰ δικασθῶσιν ἐφ' οἷς κατηγοροῦντο ἐγκλήμασι, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀνάκρισις ἀπέδειξεν αὐτοὺς ἀθώους, κατεκρίθησαν μοναχοὶ τινες οἱ πρῶτοι τῶν κατηγοριῶν τούτων αἴτιοι, συγχρόνως δὲ προσεκλήθη καὶ ὁ Θεόφιλος νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἵνα δικασθῆ ὑπὸ Συνόδου ὑπὸ τοῦ Χρυσόστομου προεδρευομένης διὰ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ ἐκκλησιαστικὰς ταύτας ταραχὰς καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας κατηγορίας.

Τότε ἡ κατὰ τοῦ Χρυσόστομου ὀργὴ τοῦ Θεοφίλου ἐκρυφώθη, ἂν καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἦτο ὄλως ἀμέτοχος. Ὁ Χρυσόστομος ἔπρεπε νὰ καταστραφῆ, ὅστις εἶχε τὴν τόλμην νὰ παρουσιασθῆ δικαστὴς αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο φίλος τῶν Ὁριγενικῶν συγγραμμάτων καὶ ἐπροσάτευσεν Ὁριγενιστὰς, ἦτο εὐκολον νὰ κατηγορηθῆ ὡς Ὁριγενιστῆς. Ἡ ἐπινοήσις ἦτο εὐφυῆς καὶ ἀξία τοῦ Θεοφίλου. Ὁ Θεόφιλος προσέλαβε σύμμαχον ἐν τῷ κατὰ τοῦ Χρυσόστομου ἀγῶνι τὸν Κύπρου Ἐπιφάνιον, ὅστις ἦτο γνωστὸς ὡς τοῦ Ὁριγένους πολέμιος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐπιφάνιος ἔμαθε παρὰ τοῦ Θεοφίλου, ὅτι τὸ κακὸν τῶν Ὁριγενιστῶν εἶχε διαδοθῆ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν, ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς Ἰωάννου προστατευόμενον, ἤλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 403, ἀπέφυγε πᾶσαν μετὰ

τοῦ Χρυσόστομου κοινωνίαν καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν διὰ συνόδου κατακρίσιν τοῦ Ὁριγένους. Ὁ Χρυσόστομος ἀπέκρουσε τὴν τοιαύτην ἀπαίτησιν, φρονῶν, ὅτι θὰ ἦτο σκληρὸν καὶ ἡμιστα χριστιανικὸν νὰ κατακριθῆ τις πρὸ πολλοῦ τεθνεῶς, ὅστις δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν, καὶ μάλιστα ὁ Ὁριγένης, ὅστις ἔτρεφε μὲν ἀληθῶς ἑτεροδοξίας τινὰς, ἀφ' ἑτέρου ὁμως εἶχε λαμπρύνει καὶ κοσμήσει τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν σοφωτάτων αὐτοῦ συγγραμμάτων. Μετὰ τινὰς ματαίας ἐνεργείας του ἐνόησεν ὁ κατὰ βάθος ἀγαθὸς Ἐπιφάνιος, ὅτι ἐν τῇ ἀπλότητι αὐτοῦ εἶχε γίνεαι ὄργανον ἄλλων κατὰ τοῦ Χρυσόστομου, παρητήθη τῶν ἀξιώσεων αὐτοῦ, καὶ τῷ Χρυσόστομῳ συνδιαλλαγῆς, ἀπῆλθε τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἐπιφανίου ὁ Χρυσόστομος εἰπὼν λόγον τινὰ, ἐν ᾧ ἠθέλησε νὰ ἐλέγξῃ τὰς τότε συνήθειαι τῶν γυναικῶν παρεκτροπὰς, ἤγειρεν ἐκ νέου τὴν ὀργὴν τῆς αὐτοκράτειρας Εὐδοξίας, νομισάσης ὅτι αὐτὴν κυρίως ἠνόει. Διὰ τοῦτο μέμφεται μὲν αὐτὸν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, συγχρόνως δὲ προσκαλεῖ καὶ τὸν Θεόφιλον, ἵνα ἔλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐκ συμφώνου ἀντιπράξωσι κατ' αὐτοῦ. Ὁ Θεόφιλος ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν συγκροτεῖ σύνοδον ἐκ 36 ἐπισκόπων πλησίον τῆς Χαλκηδόνος ἵνα δικάσῃ τὸν Χρυσόστομον, καθ' οὗ προσήχθησαν 29 ἄρθρα κατηγορίας. Ὁ Χρυσόστομος ἠρνήθη νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν σύνοδον ἂν δὲν ἐξηροῦντο 4 ἐπίσκοποι, πασίγνωστοι ἐχθροὶ αὐτοῦ. Ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐγένετο δεκτὴ παρὰ τῆς συνόδου, ἥτις ἀπεφάσισε τὴν καθαιρέσιν αὐτοῦ.

Ὅτε ἡ εἰδήσις τῆς καθαιρέσεως τοῦ Χρυσόστομου ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, μέγας θόρυβος ἐξηγέρθη. Ὁ δὲ λαὸς ἀπεφάσισε νὰ κωλύσῃ διὰ τῆς βίας τὴν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος διαταγείσαν ἐξορίαν αὐτοῦ, περικυκλώσας τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ διέτριβεν. Ἀλλ' οὗτος μὴ θέλων νὰ περιέλθωσιν ἐνεκα αὐτοῦ τὰ πράγματα εἰς φανεράν στάσιν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐξελθὼν λάθρα ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, παρέδωκεν ἑαυτὸν ἐκουσίως τοῖς στρατιώταις, οἵτινες ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὰ μέρη τῆς Βιθυνίας. Ἡ ἀναχώρησις ὁμως αὐτοῦ ἠύξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ, ὅστις διὰ παρακλήσεων καὶ ἀπειλῶν ἀπήτησε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ. Ἡ Εὐδοξία ἐφοβήθη τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὕτη νῦν ἐζήτησε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτὸν, ἐπεμψε μάλιστα καὶ ἕνα τῶν ὑπασπιστῶν αὐτῆς, ἵνα πείσῃ αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ. Οὕτως ἐπανῆλθεν ὁ Χρυσόστομος ἐν θριάμβῳ ἐν μέσῳ τοῦ ἐνθουσιῶντος λαοῦ εἰς τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν. Δὲν ἠθέλησε δὲ νὰ ἀναλάβῃ πάραυτα τὰ ἐπισκοπικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, διότι κατὰ τοὺς κανόνας ἔπρεπε πρὸ

τούτου νὰ δικαιωθῆ παρὰ τινος πολυκριθμοτέρως συνόδου τῆς καθαιρέσεως αὐτοῦ. Παρεκάλει δὲ καὶ τὸν αὐτοκράτορα νὰ συναθροίσῃ τοιαύτην, καὶ τοῦτο προσδοκῶν, ἀνεχώρησεν εἰς προάστειόν τι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ λαὸς μὴ ἀνεχόμενος τὴν βραδύτητα ταύτην, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀπεκατέστησεν αὐτὸν διὰ συνόδου 30 ἐπισκόπων.

Αἴφνης ὁμως νέος σάλος ἠγέρθη κατὰ τοῦ Χρυσόστομου. Ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία εἶχε διατάξει περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 403 νὰ ἰδρῶσιν τὸ ἄγαλμα αὐτῆς πλησίον τῆς ἐκκλησίας, ὅπου συνήθως ἐκήρυττεν ὁ Χρυσόστομος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λαὸς κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην παρεδόθη εἰς θορυβώδεις ἀταξίας, δι' ὧν διεταράχθη ἡ ἡσυχία τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ χάριν τῆς λατρείας συννηροισμένων, ὁ Χρυσόστομος ἐψέξεν ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τὰ ἀτοπήματα ἐκεῖνα. Τοῦτο ἤρκεσεν, ἵνα ἐξεγείρῃ ἐκ νέου τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν τῆς αὐτοκράτειρας, ἥτις ἐθεώρησεν ἑαυτὴν πάλιν προσβεβλημένην καὶ κατώρθωσε νὰ συνέλθῃ νέα σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις ἠρνήθη ν' ἀκούσῃ τὴν ἀπολογία τοῦ Χρυσόστομου καὶ ἐπεκύρωσεν ἐκ νέου τὴν ἀπόφασιν τῆς καθαιρέσεως, ἣν ἡ πρώτη ἐκείνη σύνοδος εἶχεν ἐκφέρει κατ' αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ ἐδήλωσεν αὐτῷ, ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ μεταβῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ κληρὸς αὐτοῦ ἐτέλει τοῦ λοιποῦ μόνος τὴν λειτουργίαν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐμελε νὰ κωλυθῆ. Τὴν ἡμέραν τοῦ μεγάλου σαββάτου σωματοφύλακες μετὰ στρατιωτῶν εἰσελθόντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐξέβαλον ἐκεῖθεν 40 ἐπισκόπους, οἵτινες συνεκινῶνουν μετὰ τοῦ Χρυσόστομου. Συγχρόνως δὲ ὄχλος πολλὸς μετὰ ἐνόπλων εἰσελάσαντες, ἤρξαντο νὰ καταστρέψωσι πᾶν ὅ,τι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκεῖνη εὕρισκετο, νὰ κωλύσῃ δὲ ὅσους ἂν εὕρισκον αὐτόθι. Στρατιωτικὰ βάρβαροι, μὴ βεβαπτισμένοι, εἰσελθόντες μέχρι τοῦ ἱεροῦ, ἐθεβήλωσαν τὰ πάντα. Μετὰ τὰς βιαιοπραγίας ταύτας ἠκολούθησαν διατάγματα τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τοῦ Χρυσόστομου καὶ τῶν κοινωνούντων αὐτῷ. Τὴν ἐπαύριον συνῆλθε πάλιν ὁ λαὸς ὁ τὸν Χρυσόστομον θέλων, ἀλλὰ καὶ πάλιν διεσπορίσθη ὥστε οἱ μέντοι αὐτῷ πιστοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συναθροίζωνται κρυφίως ἐν διαφόροις μέρεσι τῆς πόλεως, ὀνομασθέντες ἔκτοτε Ἰωαννῖται. Ὁ Χρυσόστομος παρεδόθη μόνος εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀπήχθη ἐκ νέου εἰς τὴν ἐξορίαν, ὀδηγηθεὶς εἰς Νίκαιαν. Ἀντὶ δὲ αὐτοῦ ἀνεδείχθη πατριάρχης γέροντος οὐδοκοντοῦτης, ὀνόματι Ἀρσάκειος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπέθανεν ἡ Εὐδοξία.

Ἐν τούτοις ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἐπασχε δεινῶς, ἀναγκάζόμενος καθ' ἐκάστην νὰ μεταβάλλῃ τόπον διαμονῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγάλων τούτων κινδύνων δὲν ἔπαυσε

μεριμνῶν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἐπεμψε πρεσβυτέρους τινὰς μοναχοὺς αὐτῷ ἀφωσιωμένους πρὸς τοὺς Γότθους καὶ Πέρσας, ἵνα κηρύξωσι παρ' αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον, συγχρόνως δὲ ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Φοινίκης. Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐξακολούθουντες καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ νὰ καταδιώκωσιν αὐτὸν, ἔπεισαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀπομακρύνῃ ἔτι μᾶλλον αὐτὸν, ἀποστέλλων εἰς Πιτυοῦντα τοῦ Εὐξείνου Πόντου! Ἀλλ' αἱ πολλαὶ κακώσεις εἶχον ἤδη καταβάλλει τὸν Χρυσόστομον. Ἐν τῇ ὁδῷ ἀπέθανε τὴν 14 νοεμβρίου 407 ἔτους μετὰ τριῶν ἐτῶν ἐξορίας, ἐν ἡλικίᾳ ἐξήκοντα ἐτῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ ἐπίσκοποι ἦσαν διηρημένοι, διότι οἱ μὲν ἐν τῇ δύσει μετὰ τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ φίλων αὐτοῦ ἐτίμων τὴν μνήμην αὐτοῦ, οἱ δὲ ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς κηρακρομένον ἐπίσκοπον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶχον ἐγγεγραμμένον ἐν τοῖς διπτύχοις τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Μόλις δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου κατεπραῦνθη ἡ κατὰ τοῦ Χρυσόστομου δυσμένεια τῶν ἐπισκόπων τῆς ἀνατολῆς. Ἀλέξανδρος ὁ διαδεχόμενος τὸν Πορφόριον ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐγγράψας τῷ 413 ἐν τοῖς διπτύχοις τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσόστομου, κατὰ μικρὸν δὲ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ἐτίμησαν τὴν μνήμην αὐτοῦ. Μετὰ 30 δὲ ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ διατάγη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων αὐτοῦ.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ ἁγίου Χρυσόστομου, βίος ἀληθοῦς ἐπισκόπου. Νεώτερός τις ἐπιφανῆς ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς δικαίως εἶπε περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῷ ἑαυτοῦ βίῳ παρέστη κατὰ τὸ τῷ ἀνθρώπῳ δυνατόν τὸ ἰδεῶδες τῆς ἱερωσύνης.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Χρυσόστομου εἶναι τὰ πλεῖστα πάντων τῶν Ἑλλήνων πατέρων μετὰ τὸν Ὁριγένη ὑπῆρξεν ὁ πολυγραφώτατος πάντων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργων αὐτοῦ ἦτο τοσοῦτον μέγας, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι ἠδυνάτουσαν νὰ δώσωσι κατάλογον αὐτῶν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν συγγραμμάτων τούτων εἶναι ἐξηγήσεις εἰς τὴν ἀγίαν Γραφήν, ἐκτεινόμεναι εἰς τὰ πλεῖστα αὐτῆς βιβλία. Ἄλλο εἶδος συγγραμμάτων αὐτοῦ ἔχομεν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς αὐτοῦ λόγους περὶ διαφόρων ἀντικειμένων. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐξηγητικῶν ὁμιλιῶν καὶ τῶν λόγων τούτων κατέλειπεν ὁ Χρυσόστομος καὶ διαφόρους ἠθικὰς πραγματείας καὶ τινὰ ἀσκητικὰ συγγράμματα περὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου. Ὁ Χρυσόστομος συνέγραψε τέλος καὶ ἐπιστολάς, ἐξ ὧν ἔχομεν 243, χρησιμωτάτας διὰ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ ἐξοχὸς ῥητορικὴ δεινότης τοῦ Χρυσόστομου εἶναι πασίγνωστος. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν νεω-

τέρων εκκλησιαστικῶν ῥητόρων, οὐ μόνον Ἐλληνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι, ἐμορφώθησαν ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Χρυσόστομου. Εἰς αὐτὸν δ' ὀφείλουσι κατὰ μέγα μέρος οἱ τρεῖς μεγάλοι τῆς Γαλλίας εκκλησιαστικοὶ ῥήτορες Βοσσουέτος, Μασιλῶν καὶ Βουρδαλου τὴν ῥητορικὴν αὐτῶν δεινότητα. Ἰδίως ἠκολούθησε τοῖς ἴχνυσιν αὐτοῦ ὁ Μασιλῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν παρατήρησιν γάλλου σοφοῦ, ἡ ῥητορικὴ τοῦ ἄμβωνος ἐν τῇ δύσει εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν, ἀποβάσασ φιλοσοφικῆ, χωρὶς νὰ παύσῃ οὐσα θρησκευτικῆ. Καὶ οἱ λόγοι τοῦ Χρυσόστομου, καθὼς καὶ οἱ τοῦ Μασιλῶνος, σπριζόνται ἐπὶ ψυχολογικῶν ἐρευνῶν ἀμφοτέρωθεν εἶναι μᾶλλον ἠθολόγοι ἢ δογματικοί, ἀποδεικνύοντες ὅτι ἐμελέτησαν τοσοῦτον ἀκριβῶς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, ὅσον καὶ τὰς Γραφάς· διότι ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιγράψωσι τὰ ἀνθρώπινα πάθη μετὰ τῆς ζωηρότητος ἐκείνης καὶ ἀκριβεῖς, ἥτις ἐκπλήττει τὸν ἀναγνώστην.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Χρυσόστομος, μέγας καὶ ὡς εκκλησιαστικῶς ποιμὴν, καὶ ὡς ἐξηγητὴς τῆς Γραφῆς, καὶ ὡς εκκλησιαστικὸς ῥήτωρ.¹

ΜΙΑ ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΗ

Ἐκ τῶν τοῦ CHARLES DESLYS.

Ἐσπέρην τινὰ ἤμεθα συνηγμένοι ὀλίγου τινὸς οἰκεῖοι παρὰ τῇ μαρκησίᾳ¹. Ἡ ἀτυχὴς ἐφηντάζετο ὅτι ἐπάσχε' λέγω ἐραντάζετο, διότι οὐδεὶς ἀληθῶς ἤθελε μαντεύσει τοῦτο ἐκ τῆς ὀψείως τῆς. Ἐκτὸς μικρῶς τινος ὠχρότητος, ἥτις καθίστα αὐτὴν ἐπιθελτικωτέρην, οὐδέποτε ἄλλοτε μᾶς ἐφάνη τόσον ὠραία ὅσον τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, οὐδέποτε τὰ χεῖλη τῆς ὑπῆρξαν τόσον ῥόδινα, οὔτε οἱ μεγάλοι τῆς μέλανες ὀφθαλμοὶ τόσον θελκτικοί.

Πλὴν τῆς ὠραιότητος, ἡ μαρκησία εἶχε καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιπροσόντα: ἦτο χήρα, μόλις εἰκοσιπενταετίας τὴν ἡλικίαν καὶ κάτοχος ἐτησίου εἰσοδήματος ἑκατὸν χιλιάδων φράγκων. Καὶ μόλα ταῦτα ἐνόμιζεν ἑαυτὴν ἀξίαν οἴκου, ἡ δυστυχής! Τίς οἶδεν ὅμως φάνεται ὅτι ἡ ὑπερτάτη εὐτυχία συναντᾶται τέλος πρὸς τὴν θλίψιν, καὶ ὅτι τὸ χεῖριστον τῶν κακῶν κλεῖται πληθῆς, ἀνία.

Ὅπως δὴ ποτε, ἡ φανταστικὴ ἀσθένεια τῆς μαρκησίας ἐπέμεινεν, εἰς μάτην δὲ εἶχον ἀποβῆ ὄλων τῶν ἰατρῶν αἱ συμβουλαι, καὶ μόνον καταφύγιον ὑπελείπετο ὁ ἰατρός Μίλλερ. Εὐκόλως ὅμως δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἰδῇ τὸν γηραιὸν καὶ ἰδιότροπον αὐτὸν γερμανὸν, ὅστις, καίτοι προσκληθεὶς κατεπειγόντως δι' ἐπιστολῆς, δὲν εἶχεν ἐπιφανῆ. Ἡ μαρκησία λοιπὸν εὕρισκετο ἐν πληρῇ ἀπελπισίᾳ, ἡ τοιαύτη δὲ διάθεσις τῆς

1. Ἐστ. ἐκ τῆς ἐν τῷ Ἄθ ἡν αἰώ δαμ. περὶ Χρυσόστομου μελέτης τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καθηγῆτοῦ τῆς θεολογίας κ. Α. Διομήδους Κυριακοῦ.

ἐπηρρέαζε φυσικῶς καὶ τὴν μικρὰν μας ὁμήγουριν. Εἷς καὶ μόνος λαμπρῆ, τεθειμένος ἐν γωνίᾳ τινὶ τῆς αἰθούσης, μόλις διέχεεν ἀμυδρὸν τι φῶς, ὥστε ἀληθῶς ἐφωτισζόμεθα μόνον ὑπὸ τῆς λάμπης τῆς ἐν τῇ ἐστία πυρᾶς, ὁ δὲ λόγος περιετρεφέτο ἐπὶ τῶν παραδοξολογιῶν τοῦ Ὀρφμαν, ὅτε αἴφνης ἀνήγγειλαν τὸν ἰατρὸν Μίλλερ.

Ἄμυ τῇ ἐμφανίσει αὐτοῦ οἱ παρῆες ἐθεώρησαν ἀλλήλους πρὸς στιγμήν, καὶ ἐπέστησαν ὅτι ὑπὸ τῆς αὐτῆς κατελήθησαν ἐντυπώσεως. Τοῖς ἐφάνη ὅτι εἶχον ἐνώπιόν των ὀπτασίαν τινὰ φαντασιώδη, αὐτὸν τοῦτον τὸν γηραιὸν Ὀρφμαν. Τῷ ὄντι, τὸ ὑψηλὸν καὶ φλακρὸν αὐτοῦ μέτωπον, ἡ ἰδιότροπος φυσιογνωμία του, τὸ βελὸν καὶ ἀπαστράπτον βλέμμα του, τὸ σκωπτικὸν καὶ δηκτικὸν μειδίαμά του, τὸ λίαν ὑψηλὸν αὐτοῦ ἀνάστημα καὶ ἡ ὑπερβολικὴ τέλος ἰσχύότης του, πάντα ταῦτα περιέβαλλον παράδοξον ἀληθῶς ἦθος τὸν ἰατρὸν Μίλλερ. Πάντες προσεπάθουν ν' ἀνακλύψωσι γαμφύς ὀνυχας εἰς τὰ ἄκρα τῶν μακρῶν καὶ κατασπύων αὐτοῦ χειρῶν, ὑπέθετον δὲ ὅτι πολὺ πιθανὸν νὰ ἐκρυπτεν ὑπὸ τὰ πλατέα αὐτοῦ πέδιλα ἕνα τοῦλάχιστον γαμφύονα πόδα. Κατὰ τ' ἄλλα ὁ ἰατρός Μίλλερ εἶχε λίαν εὐγενεῖς τοὺς τρόπους καὶ ἐφάνετο ἀνήκων εἰς τὴν καλλίστην τῆς κοινωνίας τάξιν. Ἡ ἐνδυμασία του δὲν ἦτο μὲν τοῦ συρροῦ, εἶχεν ὅμως κομψότητά τινα ἐν τῷ ἀναχρονισμῷ τῆς. Ἀξιοθαύμαστος δὲ πρὸ πάντων ἦτον ἡ λευκότης τῶν περιχειρίδων καὶ τοῦ ἐπιστηθίου του, ἐρ' οὐ ἔστιλβε πολύτιμος μέλας ἀδάμας.

Ἐν τούτοις ἡ μαρκησία ἔσπευσεν εἰς προὔπαντησίν του.

— Ἄ! ἰατρε, θὰ μὲ σώσετε!

— Πιστεύω, ἀπεκρίθη οὗτος, κάμων ἐνταῦθ τῷ παράδοξον μορφασμὸν, τὸν ὁποῖον ἠδύνατό τις νὰ ἐξηγήσῃ ὅπως ἤθελε.

— Θέλετε ν' ἀποσυρθῶμεν πάραυτα εἰς τὸ δωμάτιόν μου;

— Δὲν εἶναι ἀνάγκη, μαρκησία, τίποτε δὲν μᾶς βιάζει. Εὐρισκόμεθα πολὺ καλὰ καὶ ἐδῶ. Ἄς ἐξακολουθήσῃ ἡ συνομιλία ὡς νὰ μὴν ἤμην ἐγὼ παρών.

— Ἄλλ' ἰατρε, ἡ ἀσθένειά μου... ἡ ἐπίσκεψίς σας...

— Μείνατε ἡσυχῶς, μαρκησία, δὲν σᾶς λησμονῶ, παρατηρῶ τὸν σφυγμὸν σας.

Καὶ λαβὼν τὴν χεῖρά της, ἐκάθησε παρ' αὐτῆς. Ἡ συνομιλία ἐπανεληφθῆ, μετὰ τινα δὲ λεπτὰ τῆς ὥρας ἤρχισαν ὄλοι ν' ἀμιλλῶνται τίς περισσότερον νὰ σκώπη τὸν παράδοξον γέροντα, ὅστις ἀπεδέχετο τοῦτο μετὰ πολλῆς εὐπροσηγορίας. Τὸν ἀπεκάλεσαν ἀλληλοδιδόχως: Νοστράδάμον, Καλιόστρον, Μέζμερ, εἰς ἕκαστον δὲ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἐμειδία οὗτος, ὡς ἂν τῷ ἀνεμύνησκον ἀρχαίους φίλους. Τοσοῦτον δὲ προέ-

βησαν, ὥστε τοῦ ἐξήτησαν τελείαν ἐξομολόγησιν, εἰς ἣν οὗτος ἀπήντησε διὰ μακρᾶς καὶ ἀληθῶς πνευματωδῆστάτης, καίτοι ἱκανῶς σκοτεινῆς ὁμιλίας, ἥτις ἐπεισεν ἐπὶ τέλος τὴν ὁμήγουριν, ὅτι καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀπλοῦς ἰατρός, ὡς πάντες οἱ ἄλλοι ἰατροί, καὶ τίποτε περισσότερον.

Ἡ μαρκησία ἤρχισε βαθμηδὸν ἀποβάλλουσα τὸ θάρρος καὶ τὴν πεποίθησίν της.

— Λοιπὸν ἰατρε, τῷ εἶπε μετὰ παιδικῆς ἀπλότητος, λοιπὸν δὲν εἶσθε μάγος;

— Ἐγὼ;

— Ναί. Εἶσθε ὀλίγον' ἐλάτε, ὁμολογήσατέ το, πολλὰ ὀλίγον.

— Παντάπασι.

— Ἐν τούτοις διηγούνται περὶ ὑμῶν ὅτι ἐκάματε θαύματα ἰατρικῆς θεραπείας.

— Ὁ ἰατρός Μίλλερ; ὑπέλαθεν εἰς τῶν παρῆτων, ὁ ὑποκόμης μᾶς ἐξήγησε πρὸ ὀλίγου ὄλον τὸ μυστήριον, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτον' ὁ ἰατρός Μίλλερ ἀφίνει κατὰ μέρος τὰ καθαρῶς ὕλικὰ φάρμακα τῶν συναδέλφων του τῆς παλαιᾶς σχολῆς, ἀναζητεῖ δὲ καὶ προσβάλλει τὴν νόσον ἐν τῷ πνεύματι, ὅπου ἔχει πάντοτε τὴν ἐστίαν της. Φλεβοτομῆ λόγου χάριν μίαν ἐμφυτον κακίαν, δίδει καθαρτικὰ πρὸς καταπολέμησιν τοῦτο ἢ ἐκείνου τοῦ ἐμφύτου ἐλαττώματος, ἀκρωτηριάζει ἐν πάθος, καὶ ἀποκόπτει μίαν θλίψιν. Ἀφ' ἐτέρου πάλιν παρέχει εἰς ἰσχυρὰς δόσεις γενναίαν μετάνοιαν, καὶ ἐμπνεύσεις ἀγάπης καὶ ἀγαθῶν αἰσθημάτων. Ἴδου τὸ σύστημά του, οὐτινος τὴν ἔνοιαν συνοψίζει παροιμία τις λατινικὴ ἄλλοτε ἐν χρήσει: Mens sana, in corpore sano.

— Ἐξάρετα, κύριε, ἀπεκρίθη μετὰ σκωπτικοῦ μειδιαμάτος ὁ ἰατρός, ὠραία' ἐξαίρεσι μόνον τῆς λέξεως Mens, ἥτις σημαίνει πνεῦμα, λογικὸν, καὶ ἥτις κατὰ τὴν γνώμην μου ἀφίνει πολὺν ἀκόμη ὕλισμὸν εἰς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύστημα' ἀντὶ τῆς λέξεως ταύτης θέσατε anima, διότι ἐκεῖνο, ὅπερ ἐγὼ προσπαθῶ κατὰ πρῶτον νὰ θεραπεύσω, εἶναι ἡ ψυχὴ.

— Λοιπὸν, ἰατρε, ἀνερώνησεν ἡ μαρκησία, ὅτι ἀσκεῖται καθημερινῶς, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἀπλῶς ἰατρικὴ χριστιανικὴ;

— Ἀκριβῶς, μαρκησία. Ἀνεκίνησα τὴν κόριν ἀπέριων βιβλιοθηκῶν, ἐρρίψα εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν χωνευτήριον μυριάδας τόμων, καὶ ἐκ τοῦ ὄλου σωροῦ τῆς ποικίλης αὐτῆς ὕλης ἀπέμεινε μόνον ἐν μικρὸν τεμάχιον χρυσοῦ! ἐκ τῆς τέφρας ὄλων αὐτῶν τῶν ἐντύπων ἢ χειρογράφων φύλλων, εἰς μόνος ὑπελείφθη τόμος, τὸ Εὐαγγέλιον! μία μόνη φράσις... Ἀγαπάτε ἀλλήλους. Μάλιστα, Κύριοι καὶ Κυρίαί μου, ἐνταῦθα καίται τὸ πᾶν ὅπως θεραπευθῆτε ὑμεῖς αὐτοί, ἐπιχειρήσατε πρῶτον τὴν θεραπείαν τῶν ἄλλων. Ἐὰν ἡ ἀμάθεια, ἡ ἀθλιότης καὶ ὁ φθόνος ἦναι τὰ

μεγάλα ἐλαττώματα τῆς κατωτέρας τάξεως, πολὺ συχνὰ ἀπαντᾶται εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τὴν ὑπεροφίαν, τὴν ἀργίαν καὶ τὸν ἐγωισμόν. Ἴδου αἱ κυριώτεροι τοῦ ἀνθρώπου ἀσθένειαι. Ἄγαπάτε ἀλλήλους, εἶναι ἡ παγκόσμιος πανάκεια.

— Τοῦτο πλέον, ἰατρε, δὲν εἶναι θεωρία ἰατρικὴ, ἀπήντησαν ὄλοι ὁμοφώνως, εἶναι διδαχὴ.

— Καί, προσέθηκάν τινες αὐτῶν, μολονότι ὑπερεπαινοῦμεν τὰς ἀληθῶς χριστιανικὰς ταύτας ἀρχάς, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι εἶναι καὶ τόσον παντοδύναμοι, διδόμεναι... εἰς καταπότια.

— Καὶ ὅμως εἶναι ἀληθέστατον, ἐπέμεινεν ὁ γέρον, πρὸς ἀλλὰ μετὰ σπουδαιότητος, ἐν ἀνάγκῃ μάλιστα ἠδυνάμην καὶ νὰ τὸ ἀποδείξω διὰ πλείστον παραδειγμάτων.

— Σιωπῆ, ὑπέλαβε ζωηρῶς ἡ οἰκοδέσποινα, ὁ ἰατρός θὰ μᾶς διηγηθῆ βεβαίως καμμίαν ἱστορίαν.

— Καὶ διατί ὄχι... μαρκησία;

— Διηγηθῆτέ μας τὴν ἱστορίαν τῆς Κυρίας Σ**, ἥτις σήμερον εἶναι ὑγιῆς, εὐθυμῶς καὶ εὐτυχῆς ὑπὲρ πᾶσάν ἄλλην γυναῖκα, καὶ ἥτις πανταχοῦ ἐπαναλαμβάνει ὅτι πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν εὕρισκετο εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου, σῆς δὲ τὴν ἀνεστήσατε οὕτως εἰπεῖν ὡς ἄλλον Λάζαρον.

— Ἀληθῶς δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐκλέξω ἀπόδειξιν πειστικωτέρην αὐτῆς, καὶ μὰ τὴν ζωὴν μου, ... ἀφοῦ τὸ ἐπιτρέπετε.

— Ὅχι μόνον τὸ ἐπιτρέπω, ἀλλὰ μάλιστα σᾶς παρακαλῶ.

Πάραυτα ὄλα τὰ θρονία ἐτοποθετήσαν κύκλω τοῦ ἰατροῦ, σιγῇ ἄκρα ἐπεκράτησεν ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ πάντες ἔτειναν τὸ οὖς εἰς τὴν διηγησίαν του.

Ἡ νεαρὰ γυνὴ, περὶ ἧς ὠμίλησεν ἡ μαρκησία, ἤρχισε διηγούμενος ὁ ἰατρός Μίλλερ, ἡ Κυρία Σ**, ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν δεκαεξάετις, ὠνομάζετο Ἐδιθ Βάν Ὄβεν καὶ ἦτο θυγάτηρ τοῦ διασήμεου Ὀλλανδοῦ τραπεζίτου Βάν Ὄβεν, τοῦ πανταχοῦ φημιζομένου διὰ τὴν κολοσιαιάν αὐτοῦ περιουσίαν καὶ τὴν πατριαρχικὴν του ἀπλότητα. Συνάψας γάμον ἐκ συμφερόντων καθαρῶς ἐμπορικῶν καὶ χηρεύσας μικρὸν μετὰ τοῦτο, ὁ Βάν Ὄβεν μίαν μόνην χαρὰν ἔσχε κατὰ τὸ μακρὸν αὐτοῦ στάδιον, μίαν μόνην ποίησιν, ἕνα μόνον ἔρωτα... τὴν θυγατέρα του. Φρονῶν ὅτι τὴν ἐντελῆ εὐτυχίαν ἀποτελεῖ μόνον ὁ πολὺς πλοῦτος, κατέφθειρεν ὁ ἀπλοῦς αὐτὸς ἀνθρώπος τὸ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὅπως καταστήσῃ τὴν Ἐδιθ τὴν πλουσιωτέρην κληρονόμον τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτε τῷ ὄντι ἐπραγματοποιήθῃ τὸ ὄνειρον αὐτοῦ τοῦτο, ἐνόμισεν ὁ Βάν Ὄβεν ἐν τῇ ἀπλότητί του, ὅτι ἡ θυγάτηρ του ἦτο πλέον ἢ εὐτυχές ἐρα τῶν νεανίδων, ... ἀφοῦ εἶχεν ἑκατομμύρια. Φαντάσθητε λοιπὸν τὴν ἐκπληξίν τοῦ ἀτυχοῦ πατρὸς τοῦ τόσον πλουσίου, ὅταν, τὴν

ἐπύριον μάλιστα δὲν ἤξεύρω τίνος λαμπρὰς ἐπιχειρήσεώς του, ἣτις ἐτριπλασίαζε τὰ κεφάλαιά του, ἢ Ἐδίθ φκίνεται αἰφνης μελαγχολικῆ, μαρταίνεται... ἀσθενεῖ. Συγκαλοῦσιν ὀλοκλήρον τὴν ἰατρικὴν σχολὴν εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Ὀλλανδοῦ Κροίσου· γίνονται συμβούλια ἐπὶ συμβουλίῳν καὶ διὰ μυρίων δυσχερῶν ἐρωτήσεων καταβασανίζουσιν εἰς μάτην τὴν νεκρὰν ἀσθενή· τέλος ἀποφαίνονται ὁμοφώνως, ὅτι τὸ κακὸν εἶναι ἀκατάληπτον, ἱερογλυφικόν, ἀνίατον.

Τότε προσέτρεξαν εἰς ἐμέ.

Ἄν καὶ ἀπῆλαυν ἤδη καὶ τότε μικρὰς τινος φήμη, κυρίως ὅμως ἐθεωροῦμην ἀκόμη ὡς ἰατροῦ ἴδιον ἔχων σύστημα, πρὸς τὸν ὅποιον κατέφευγον μόνοι οἱ ἐν ἀπελπίσῃ εὐρισκόμενοι. Πλὴν τοῦτο δὲν ἠλάττωσε τὴν προθυμίαν μου, διὸ καὶ ἔτρεξα ἀμέσως εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Κυρίου Βάν Ὄβεν, ὅπου μὲ ἐκάλουν.

Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν πύλην μὲ ὑπεδέχθη ὁ θυρωρὸς, δεύτερος θεράπων ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς, τρίτος πρὸς τῆς εἰσόδου, τέταρτος εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κλίμακος καὶ οὕτω καθεζῆς, μέχρι τῆς αἰθούσας τῆς πρὸ τοῦ θαλάμου τῆς ἀσθενοῦς, ἐν ἣ εὐρίσκετο ὁ Βάν Ὄβεν περιπατῶν μεγάλως βήμασιν.

Ὅτε ἐνεφανίσθη, ὁ πρῶτος θαλαμηπόλος ἀνέκραξε μεγαλοφώνως πρὸς τὸν δεύτερον, ἰδοὺ αὐτὸς, αὐτὸ δὲ τοῦτο ἐπνεύλαβον ἀλληλοδιαδόχως ὁ δεύτερος πρὸς τὸν τρίτον, ὁ τρίτος πρὸς τὸν τέταρτον καὶ οὕτω καθεζῆς, ὡς ἀληθῆς ῥωσικὸς τηλεγράφος. Ὅλα δὲ ταῦτα ἐγίνοντο μετὰ μεγάλου θορύβου ἀνοικοκλειομένων θυρῶν, ποδοκυπημάτων κ.λ.π. Τέλος ἔφθασα πρὸ τοῦ τραπεζίτου, ὅν εὑρον κατακόκκινον, τετραραγμένον, ἐκτὸς ἑαυτοῦ.

— Ἰατρὲ, ἀνέκραξε βίφθεις μετὰ δακρύων εἰς τὰς ἀγκάλας μου, ἰατρὲ, ἡ θυγάτηρ μου ἀπολήσκει... ἰατρὲ, σώσε τὴν θυγατέρα μου.

Τῷ ἔνευσα νὰ σιωπήσῃ, λέγων: «ἂν σὰς ἤκουεν ἡ ἀσθενής;»

— Ναί... ναί... ἔχετε δίκαιον, ἐψιθύρισεν ὁ ἀτυχῆς πατὴρ κατατεθορυβημένος καὶ ἀπομάστων μετὰ σπουδῆς τὰ δάκρυά του. Ἔχετε δίκαιον, ἀλλ' εἴμαι ἐκτὸς ἑαυτοῦ· δὲν θὰ μοὶ ἦτο δυνατόν οὔτε μίαν ἀπλὴν πρόσθεσιν νὰ κάμω... ἐγὼ, τραπεζίτης!... ἀλλὰ μείνατε ἥσυχος, θὰ δείξω φρόνησιν... ναί, σὰς ἐννοῶ. Εἶναι ἐκεῖ... ἄς ὁμιλῶμεν σιγαλά. Ἄς εἰσέλθωμεν.

Ἐνταῦτῳ δὲ ἠνέφωξε τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθον ἐντὸς κομψοτάτου δωματίου, οὗ τινος οἱ μὲν τοῖχοι καὶ τὰ παραπετάσματα τῶν παραθύρων ὡς καὶ τῆς μικρᾶς κλίνης ἦσαν μετὰ πολλῆς τέχνης κεκαλυμμένα ὑπὸ μεταξωτοῦ λευκοῦ καὶ κυανοῦ ὑφάσματος, τὰ δὲ ἐπιπλά ἦσαν λεπτὰ καὶ κομψοτάτα, καὶ ὅπου τέλος ἐβλεπέ τις πανταχοῦ τσαζύτην χάριν, πλοῦτον καὶ φιλοκαλίαν, ὥστε θὰ ἐξελάμβανε τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ὡς κα-

τοικίαν σιφίδος τινός, ἢ ἀγγέλου ἐν τῷ μέσῳ κυανολεῖκου νέφους. Καὶ ὅμως τὸ πολυτελὲς κλειδοκώμβηλον ἐφάνετο ὅτι ἔμενε πρὸ πολλοῦ κλεισμένον... ἐπὶ τοῦ κομψοτάτου ἀκρίβαντος ἐν μόνον μικρὸν σκιαγράφημα ἔκειτο πρὸ πολλοῦ ἐπίσης ἐγκυκταλειμμένον... τὰ ἐκ τῆς γοθητικῆς ἀνθοδόκης προεξέχοντα ἄνθη ἐκλινον χαμαὶ τοὺς μεμαρκαμένους κάλυκας τῶν... αἱ θύραι τοῦ Κινεζικοῦ κλωβίου ἠνοιγοκλείοντο ὑπὸ τῆς πρῶτης αὔρας μὴ περικλείουσαι πλέον τοὺς πτερωτοὺς αὐτοῦ κατοίκους, οἵτινες ἀφείθησαν ἐλεύθεροι καὶ ἐπέταξαν εἰς τοὺς αἰθέρας.

Παρὰ τὸ ἡμικλειστον παράθυρον, ἡ νεκρὰ ἀσθενής ἔκειτο ἐπὶ κομψοῦ ἀνακλίντρου, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλειστοὺς καὶ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην ἥτο δὲ τόσον ὠχρὰ, ὥστε ἐνόμιζε τις ὅτι ἐβλεπεν ἄγαλμα ἢ νεκρὰν.

Πρὸς τὸν κρότον τῆς ἀνοικοκλείσεως θύρας οὐδόλως ἐταράχθη οὐδ' ἐφάνη κἄν ἀφυπνισθεῖσα· ἔμεινε δὲ ἀκίνητος καὶ ὅτε ἐπλησιασάμεν.

Ὁ Βάν Ὄβεν μοὶ ἔρριψε βλέμμα σημαίνον: Βλέπετε εἰς ποῖαν κατάστασιν εὐρίσκεται;

Εἶτα βιάζων ἑαυτὸν ὅπως μειδιάσῃ, ὁ τεθλιμμένος γέρον ἐγονυπέτησε παρὰ τὸ ἀνάκλιτρον καὶ τῇ ἐκτύπησε θωπευτικῶς διὰ τῆς χειρὸς τὰ γόνατα, ψιθυρίζων μετὰ προσπεποιημένης εὐθυμίας, ἣτις ἐπροξέει ἀληθῶς λύπην: Ἐδίθ, Ἐδίθ, Ἐδίθ.

Μόνον εἰς τὴν πατρικὴν ταύτην φωνὴν ἡ Ἐδίθ ἠνέφωξε τοὺς μεγάλους αὐτῆς γαλανοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ δάκρυ ἔρρευσεν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τῶν κατίσχωνν παρειῶν τῆς.

Τοῦτο ὡς εἶδεν ὁ Βάν Ὄβεν, ἀπέστρεψε διὰ μίαν τὸ πρόσωπον ἵνα ἀποκρίψῃ τοὺς λυγμούς του, πλὴν καὶ μεθ' ὅλην τὴν προφύλαξιν ταύτην ἡ θυγάτηρ του τοὺς ἤκουσεν ἢ μᾶλλον τοὺς ἐμάντευσε, διότι ἀνεγερθεῖσα μετὰ ζωηρότητος, ἦν οὐδέποτε ἠδύνατό τις νὰ τῇ ὑποθέσῃ, ἀφοῦ κατεῖχετο ὑπὸ τοιαύτης ἀδυναμίας, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ γέροντος ἑκατομμυριούχου.

— Εὐγε! ἀνέκραξε τότε ἐγὼ, παρουσιαζόμενος αἰφνης πρὸ αὐτῆς, ὑπέρευγε... καὶ καλὸν μὲρ...

Ἡ Ἐδίθ ἐστράφη πρὸς με ἐκπεπληγμένη καὶ ἐρυθριῶσα.

— Ὁ κύριος εἶναι ἰατρός, τῇ εἶπεν ὁ τραπεζίτης, καὶ διάσημος μάλιστα ἰατροῦς.

— Ἄ! ἐπεφώνησεν ἡ νεῆνις μετὰ χαρίεντος μορφασμοῦ, ὅστις ὅμως προφανῶς ἐσήμαινε: Καὶ ἄλλος ἀκόμη;

Καὶ καθήσασα ἡ μᾶλλον κλίνασα ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου μοὶ ἀφῆκε τὴν μίαν τῶν χειρῶν, αἵτινες εἶχον καταρῆ διαφανεῖς ἐκ τῆς ἀδυναμίας, ἐν τῷ διὰ τῆς ἐτέρας ἤρχισε νὰ παίξῃ μελαγχολικῶς με τοὺς βαστρύχους τῆς θαυμασίας χρυσῆς κόμης τῆς.

Ἐν τούτοις ὁ Βάν Ὄβεν ἤρχισε νὰ μοὶ διη-

γῆται πῶς ἡ θυγάτηρ του ἀπὸ ἐνός ἔτους ἐπάσχε καὶ ἐξησθένη ὁσημέραι καὶ πῶς ἀπὸ ἐξ ἡδὴ ἑβδομάδων δὲν ἠθέλησε κατ' οὐδένα λόγον οὐδὲ κἄν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ δωματίου τῆς αὐτοῦ, ὅπου ἐν τούτοις οὐδὲν πλέον θέλητρον εὐρίσκειν, ἀλλ' ἐτήκετο καὶ ἐβαινε βραδέως πρὸς τὸν τάφον ἄνευ γογγυσμοῦ τινος, ἄνευ πόθου, ἄνευ δδύνης, καὶ οὕτως εἶπεν ὡς ν' ἀπεσπάτο τῆς ζωῆς ὑπὸ ἀγνώστου καὶ ἀοράτου τινός ἑλξεως, ὡς νὰ ὑπέκυπτεν εἰς ἐξάντλησιν ἀκατανόητον τῶν δυνάμεών της, καὶ οἶονεὶ βραθυνεῖσα τὴν ζωὴν ὅλα δὲ ταῦτα ἐν ἡλικίᾳ δεκαεξέ μόνις ἐτῶν! Καὶ ὅμως, προσέθηκεν ὁ τραπεζίτης, οὐδενὸς στερεῖται ἐξ ὅσων θέλγουσι τὴν νεότητα, οὐδενὸς ἐξ ὅσων παρέχει ὁ πλοῦτος. Τῇ ἀληθείᾳ ἡ θυγάτηρ μου εἶναι μικρὰ βασίλισσα· θωπεύω μέχρις ὑπερβολῆς ὅλας αὐτῆς τὰς ὀρέξεις. Ἄρκει ἁπλῶς νὰ ἐκφράσῃ ἐπιθυμίαν τινὰ καὶ πάραυτα ἐκπληροῦται αὐτή. Καὶ μολοντοῦτο ἰδοὺ, δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτε· εἶναι ἀληθῆς ὅτι πάντοτε τὴν προλαμβάνω... σήμερον τῇ προσφέρω τοῦτο, αὔριον τῇ φέρω ἐκεῖνο... καὶ οὕτω καθεζῆς...

Ὁ ἀγαθὸς Βάν Ὄβεν εἶχε διαθέσει νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁμιλῶν οὕτω μέχρι τῆς ὥρας τοῦ Χρηματιστηρίου, ἀλλ' ἐγὼ ἀπὸ τινων στιγμῶν προσεῖχον μόνον εἰς τὸν σφυγμὸν τῆς νεάνιδος, οὗ τινος ἡ ἀτονία μοὶ ἀπεκάλυψε τὰ πάντα. Μάλιστα, μαρκασιᾶ, ἀληθῶς ἐμάντευσα διατὶ τὸ χάριεν καὶ θαυμασιῶς πεπροικισμένον ἐκεῖνο πλάσμα δὲν ἠρέσκετο πλέον οὔτε ἐν τῇ πόλει, οὔτε ἐν τῇ ἐξοχῇ, οὔτε ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς, οὔτε εἰς τὰς ἐορτὰς, εἰς τοὺς στολισμοὺς, εἰς τὴν μουσικὴν, τὴν ζωγραφικὴν, τὰ βιβλία τῆς, τὰ ἄνθη τῆς, οὔτε κἄν εἰς τὰ πτωχὰ πτηνὰ τῆς τὰ ὅποια εἶχεν ἀφήσει νὰ πετάξωσιν. Ἐπάσχε διότι ἠσθάνετο ἑαυτὴν ἐπίσης κλεισμένην ὡς τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐντὸς ὀλοχρόσου ἀλλὰ μονοτόνου κλωβίου, ἐπάσχε διότι οὐδένα καλὸν ἠσθάνετο ἢ δεκαεξαετίς καρδία τῆς, διότι ἐν τῷ μέσῳ ὅλης αὐτῆς τῆς ὕλικῆς πολυτελείας ἡ ψυχὴ τῆς ἐστερεῖτο τροφῆς, τὸ πνευμά τῆς ἐστερεῖτο ἀσχολήσεως, διότι οὐδέποτε τῇ εἶδεδετο ἀφορμὴ ὅπως χύσῃ ἐν δάκρυ, διότι δὲν εἶχεν ἀφορμὴν νὰ αἰσθανθῇ οὔτε τὴν φιλελεημοσύνην, οὔτε τὰ πρὸς τοὺς δυστυχεῖς καθήκοντα, καὶ διότι τέλος ἡ καρδία τῆς ἠσθάνετο τὴν στέρησιν τρυφερωτέρης στοργῆς. Μάλιστα· καὶ τοῦτο ἀκόμη τὸ παρετήρησα καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Βάν Ὄβεν, φέρον τὴν ἰσχυροτάτην δῆθεν τῶν ἀποδείξεων τῆς ἀσθενείας τῆς θυγατρὸς του, μοὶ εἶπε:

— Δὲν θὰ μὲ πιστεύσητε, Κύριε, ἐὰν σὰς εἶπῶ, ὅτι θελήσας νὰ τὴν ὑπανδρεύσω μετὰ νέου καὶ ὠραίου τραπεζίτου τῆς Φραγκφόρτης ἐκ τοῦ οἴκου Στόρφοιους καὶ Σ...·

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο, οἱ σφυγμοὶ τῆς νεάνιδος ἤρχισαν νὰ κτυπῶσιν ἰσχυρῶς ὡς ἐξ ἀγανακτικῆς φανερῆς ἦτο ὅτι ἡ κόρη διεμαρτύρετο.

— Πολὺ καλὰ, εἶπον τότε ἐγειρόμενος, ἡ διάγνωσις τῆς ἀσθενείας ἐγένετο.

Ὁ Βάν Ὄβεν ἔτρεξε παρευθῆς, ὅπως μοὶ φέρῃ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς γραφὴν συνταγῆς.

— Εἶναι περιττὸν, τῷ εἶπον, ἀπωθῶν τὸν κάλαμον ὃν μοὶ ἔτεινε· καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν Ἐδίθ.

— Δεσποινίς, τῇ λέγω, ἔχετε τυχὸν κανὲν καπέλον πρόστυχον; κανὲν ἐπανωφόριον ὅσον δίδεται ἁπλοῦν, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐνδυμασίαν τινὰ ταπεινὴν, ἣτις νὰ σὰς ἐπιτρέπῃ νὰ ὑπάγητε σπουδήποτε καὶ τὴν ὁποῖαν νὰ ἐνδυθῆτε ἐντὸς πέντε λεπτῶν;

— Μὰ διατί;... εἶπέτε μοι λοιπὸν διατί;

— Αἱ! Θεὲ μοι! διὰ νὰ ἐξέλθητε μαζὺ μου.

— Μαζὺ σὰς; ἐψιθύρισεν ἀνεγερθεῖσα καὶ προσβλέπουσά με μετὰ περιεργείας.

— Καὶ ποῦ θὰ ὑπάγητε; ἠρώτησεν ἐκπληκτὸς ὁ πατήρ.

— Τοῦτο εἶναι ἰδικόν μου μυστικόν.

— Ἄ!

— Δεσποινίς, σὰς προσμῆνο... καὶ σὰς δίδω πέντε μόνον λεπτὰ τῆς ὥρας διὰ νὰ ἐτοιμασθῆτε.

Καὶ διὰ νὰ τὴν πείσω, τῇ εἶπον σιγαλά εἰς τὸ οὐς χονδροειδῆς τι ψεῦδος:

— Πρόκειται περὶ τῆς ζωῆς τοῦ πατρὸς σὰς.

Εἶτα δὲ, στρεφόμενος πρὸς τὸν Βάν Ὄβεν, προσέθηκα:

— Ἐλθετε, καὶ ἄς ἀφήσωμεν τὴν δεσποινίδα νὰ ἐτοιμασθῇ. Συγχρόνως δὲ ἔστω αὐτὸν, ἄφωνον ἐκ τῆς ἐκπλήξεως, πρὸς τὸ παρακείμενον δωμάτιον.

— Ἄλλ' ἐντοσοῦτω, ὑπέλαβεν ἐκεῖνος ἅμα ὡς ἐκλείσθη ἡ θύρα, ἐλπίζω ὅτι θὰ μοὶ ἐξηγήσῃτε τέλος πάντων...

— Τίποτε δὲν θὰ σὰς ἐξηγήσω.

— Μὰ πῶς...

— Βάν Ὄβεν... ἡ θυγάτηρ σὰς πάσχει...

πάσχει σπουδαίως... εἶναι βαρέως ἀσθενής...

— Δυστυχῶς δὲν ἔχω περὶ τούτου οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν.

— Τότε λοιπὸν μὴ μὲ ἐρωτᾶτε, καὶ ἀφήσατέ με νὰ τὴν θεραπεύσω.

— Ἀλλὰ μοὶ ἐγγυᾶσθε περὶ τῆς θεραπείας τῆς;

— Μάλιστα, ἐὰν ἀφεθῆτε τυφλῶς εἰς ἐμέ, καὶ μοὶ δώσητε πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας.

— Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν τί ἀπαιτεῖτε.

— Ἀπαιτῶ νὰ ἐξέρχεται μετ' ἐμοῦ ἡ Ἐδίθ ἡμέραν παρ' ἡμέραν.

— Μόνη;

— Μόνη τὸ πρῶτ, ἐπὶ τρεῖς ὥρας.

— Ἀλλ' εἶπατέ μοι τοῦλάχιστον...

— Δὲν σὰς λέγω τίποτε ἀπολύτως... ἡ σωτηρία αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὄσον...

.. θέλετε νὰ τὴν σώσω, καὶ ἡ ὄχι;

— Ἀλλ' ἐκεῖνη... ἐκεῖνη... θὰ συγκατα-

νεύσῃ εἰς τοῦτο;

— Θά ιδήτε!

Τῷ ὄντι εἶχεν ἀνοίξει ἡ θύρα καὶ ἐφάνη ἡ Ἐδὶθ. Εἶχε βίψει ἐπὶ τῆς λευκῆς αὐτῆς ἐσθῆτος ἐπανωφόριόν τι ἀπλούστατον, σκοτεινοῦ χρώματος, καὶ ὠραῖος μικρὸς πῖλος ἀνευ κοσμημάτων περιέβαλε τὴν ἀγγελικὴν αὐτῆς μορφήν. Μοὶ φαίνεται ὅτι τὴν βλέπω ἀκόμη. . . Φιλτάτη Ἐδὶθ! ἦτο τόσον ὠραία ἐν τῇ πενιχρῇ αὐτῆς ἐνδυμασίᾳ.

— Ναὶ ἡ ὄχι; ἐπανελάθον ἀνηλεῶς πρὸς τὸν Βᾶν Ὁθεν.

Ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ὁ ἀγαθὸς γέροντα περιεπτύξατο σπασμοδικῶς τὴν θυγατέρα του, τὴν ἔρριψεν εἰς τὰς ἀγκάλας μου, σχεδὸν βέβαιος ἤδη ὅτι θὰ θεραπευθῆ, καὶ ἔτρεξεν εἰς τὸ Χρηματιστήριον ὅπως κερδίσει δι' αὐτὴν ἐν ἑτι ἑκατομύριον. Τότε ἐγὼ λάθων τὸν βραχίονα τῆς Ἐδὶθ, ἐβόηθητα αὐτὴν νὰ καταβῆ μίαν πρὸς μίαν τὰς βάθμιδας τῆς κλίμακος, τὴν ἐτοποθέτησα μετὰ πολλῆς φροντίδος ἐντὸς τῆς ἀμάξης μου. . . καὶ «ἐμπρός», ἀνεφώνησα πρὸς τὸν ἀμαξήλατον.

Μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς οἱ ἀρροαταὶ ἤκουον τὸν ἱατρὸν Μίλλερ χωρεῖς οὐδεὶς νὰ τὸν διακόψῃ, ἀλλ' ὅτε φθᾶς εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς διηγῆσεώς του, διέκοψε τὸν λόγον, ὅλα τὰ θροῖα συνεσωρεύθησαν περὶ αὐτὸν, ἡ δὲ μαρκησία, ἀνυπόμονος νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν περιέργειάν της,

— Λοιπὸν, ἱατρὲ, ὑπέλαβεν, εἶπατέ μας γρήγορα, σὰς παρακαλῶ, ποῦ ὠδηγήσατε οὕτω τὴν δεσποινίδα Ἐδὶθ ἐκείνην τὴν πρωΐαν;

— Ἀπλούστατον, ἀπεκρίθη οὗτος, βραδύνων ἐπίτηδες μετὰ πονηρίας νὰ ἀπαντήσῃ. . . ἀπλούστατα. . . εἰς τὴν καθημερινὴν ἐπίσκεψιν τῶν πτωχῶν μου. Σὰς διαβεβαίω δὲ, ὅτι ἐκεῖ εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ εὕρῃ τι ἐλκύνον τὴν προσοχὴν της, ὅπερ ἠδύνατο νὰ τὴν συγκινήσῃ, νὰ τὴν κάμῃ νὰ κλαύσῃ. . . νὰ διαλύσῃ τὴν ἀδράνειαν τῆς ψυχῆς της, καὶ νὰ τῆς ἐμπνεύσῃ ζωὴν.

᾿Ω! δὲν ἠθέλησα νὰ τῇ ἀποκρύψω οὐδεμίαν δυστυχίαν, οὐδεμίαν θλίψιν, οὐδὲν ἐκ τῶν ἀληθινῶν αὐτῶν δραμάτων. Εὐγενῆς καὶ γενναία κόρη! καλῶς ἐμάντευσα τὴν καρδίαν της. Ἐν τῇ πρώτῃ οἰκίᾳ ὅπου ἐσταματήσαμεν, σχεδὸν ἠναγκάσθη νὰ τὴν φέρω ἐπὶ τῶν βραχιόνων μου μέχρι τοῦ πέμπτου πατώματος. Ἐν τῇ δευτέρᾳ οἰκίᾳ ἀνέβη μόνη μέχρι τοῦ ὑπερέου, ἐν τῇ τρίτῃ ἐφθασε πολὺ πρὸ ἐμοῦ.

Ἐν τούτοις τὰ χρήματα τοῦ μικροῦ βαλαντίου της εἶχον ἤδη ἐξαντληθῆ.

— Σὰς δανείζω ἐγὼ, τῇ εἶπον, μὴ φοβεῖσθε. . . δὲν θὰ χρεωκοπήσωμεν τὸν Βᾶν Ὁθεν; εἵπειτα ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα μέσα ὅπως παρηγορήσωμεν καὶ βοηθήσωμεν τοὺς δυστυχεῖς.

— Ὅποῖα;

— Ἄς προχωρήσωμεν καὶ θὰ ιδήτε.

Ἀληθῶς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκείνης πρωΐνης ἐκδρομῆς ἐστάθημεν τυχεροί. Πτωχοὶ τις ὑπερε-

βδομηκοντούτης γέροντα, μάτην ἐζήτησε πρὸ πολ-
λου, καίτοι βαίνων ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ πρὸς τὸν τά-
φον, νὰ γείνη δεκτὸς εἰς τι γηροκομεῖον.

— Χθὲς ἀκόμη, μὰς εἶπεν, ἐγγραψα δι' εἰκο-
στὴν φορὰν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν.

— Ὁ Ὑπουργὸς εἶναι συγγενῆς μας, ἐπιθύρι-
σεν ἡ νεαρά μου σύντροφος μετὰ συστολῆς.

Ἀπωτέρω εὗρομεν γυναῖκα ἀσθενῆ καὶ παρὰ
τὴν κλίνην τὸν σύζυγον αὐτῆς ἀνευ θέσεως, ἔ-
νεκα τῆς χρεωκοπίας τοῦ καταστήματος παρ' ᾧ
εἰργάζετο ἀπὸ δέκα ἐτῶν.

— Τοῦτο ἀφορᾷ τὸν Κύριον Βᾶν Ὁθεν, εἶπε
μεγαλοφώνως ἡ Ἐδὶθ, ἥτις ἤρχισεν ἤδη νὰ αἰ-
σθάνηται ἐν ἑαυτῇ πρωτοβουλίαν τινὰ καὶ θέ-
λησιν.

Περικιτέρω εὗρομεν νεάνιδας, αἵτινες εἶχον ὁ-
λην τὴν καλὴν διάθεσιν νὰ μείνωσι τίμιαι, ἤρ-
κει μόνον νὰ εὕρισκον ἐργασίαν πρὸς συντήρη-
σίν των. Ἀλλαχοῦ μὰς ἀνέμενον παιδιὰ δολόγυ-
της καὶ στέρησις καὶ αὐτῶν τῶν ἀπολύτως ἀ-
ναγκαίων πανικῶν. Εἰς ἐκείνας μὲν εὗρομεν ἐρ-
γασίαν, εἰς δὲ τὰ παιδιὰ ἀνάδοχον. . . Ἀκολου-
θῶς ἐπεσκέφθημεν τοὺς καλλιτέχνας μου. Παρ'
αὐτοῖς ἄλλης φύσεως ἦτο ἡ ἀποστολὴ ἡμῶν. Μικρὰ
τις ἐνηθάρρυνσις μετὰ λεπτότητος γενομένη
ἠδύνατο ἴσως ν' ἀναδείξῃ τινὰς ἐξ αὐτῶν μεγάλ-
ους ἀνδρας, ἕνα μάλιστα τούτων. . . ἀλλὰ
ὅθ' ἐπανελάθωμεν βραδύτερον εἰς αὐτόν.

Τέλος ἡ ἐσχάτη ἡμῶν ἐπίσκεψις ἐγένετο παρ'
οἰκογενεῖα τινί, ἣν ἐλυμαινετο ἀσθένεια καὶ ἐ-
σχάτη πενία, διότι τὸ μόνον στήριγμα αὐτῆς,
ὁ πρωτότοκος υἱός, ἀπὸ πέντε ἡδὴ ἐτῶν ἦτο
κατατεταγμένος στρατιώτης, οὐδεμίαν δὲ ἐλ-
πίδα εἶχον νὰ τύχῃσι τῆς ἀπολύσεώς του παρὰ
τοῦ συνταγματάρχου του, ὅστις ἐστάθμευεν ἐν
Γρενόβλῃ.

— Ἐν Γρενόβλῃ! ἀνέκραξε μετὰ χαρᾶς ἡ Ἐ-
δὶθ, ὁ συνταγματάρχης. . . ἀλλ' αὐτὸς εἶναι
στενὸς φίλος τοῦ πατρός μου; τί παράδοξος σύμ-
πτωσις;

— Τέκνον μου, τῇ εἶπον, ἀσπαζόμενος αὐτὴν
εἰς τὸ μέτωπον, ὅταν ἔχη τις, ὅπως σεις, πλού-
τη, ὑψηλὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν, νεότητα καὶ
ὄρασιότητα, πάντοτε συμβαίνουσι τοιαῦτα συμ-
πτώσεις.

Τέλος ὅτε ἐπανήλθομεν εἰς τὸ μέγαρον, ἡ Ἐ-
δὶθ ἔλαβε τὸ σημειωματάρειόν μου, ἐγὼ δὲ διὰ
τῆς ἄκρας τοῦ ὀφθαλμοῦ ἠδυνήθη ν' ἀναγνώσω
ἐπὶ τοῦ πρώτου φύλλου:

1^{ον} Ἐπιστρέφουσα οἰκαδὲ νὰ ὀμιλήσω τοῦ
πατρός μου.

2^{ον} Τὸ ἐσπέρας νὰ γράψω εἰς Γρενόβλην.

3^{ον} Λύριον τὸ πρῶτ' νὰ ὑπάγω εἰς τοῦ ἐξεδέλ-
φου μου τοῦ Ὑπουργοῦ.

4^{ον} Νὰ κάμω ἀγορὰς διὰ τὰ μικρὰ μου προ-
στατευόμενα.

βον Νὰ ἐπισκεφθῶ μετὰ τοῦ πατρός μου τοὺς
ζωγράφους μου.

Εἶχεν ἀρχίσει δηλαδὴ νὰ ἐννοῇ πλέον, ἥτι, ὅ-
ταν ἦναι τις δεκαεξαετίας καὶ κάτοχος ἰσαριθμῶν
ἑκατομμυρίων, δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μὲνη
ἀργὸς καὶ πρὸ πάντων νὰ ἀποθηήσκη. Ἡσθάνε-
το ἤδη ὅτι ἦτο ὠφέλιμος τῇ κοινωνίᾳ, ἤρχισε
νὰ ἀποκτᾷ πόθον πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν, τέλος
ἐσώθη ἐκ τῆς ἀσθενείας, κατέστη ἐκ νέου φαί-
δρᾶ, ἀνέζησε. Τὴν ἐπαύριον, ἔτε ἐφθασα κατὰ
τὰ συμπεφωνημένα ὅπως τὴν παραλάβω, ἡ Ἐ-
δὶθ πρὸ πολλοῦ μὲ περιέμενε μετ' ἀνυπομονησίας,
καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐβδομάδος εἶχεν ἤδη κα-
ταπαχθῆ μέλος χαριστάτου τάγματος, τοῦ ὁ-
ποίου τὴν στρατολογίαν ἐνήργησα ἐγὼ ὁ ταπει-
νὸς δούλος σας. Μετὰ ἕνα μῆνα εἶχεν ἀναλάβει
ἐπὶ τοσοῦτον τὰς δυνάμεις της, ἦτο τόσον ὑγιῆς
καὶ φαίδρᾶ, ὥστε ὁ Βᾶν Ὁθεν, ἐνθουσιῶν ὑπὸ
χαρᾶς, ἀνέκραξεν:

— Ἴδου ἡ κατάλληλος στιγμή νὰ προσκα-
λέσω τὸν Στόρφοιους τῆς Φραγκόφορτης. . .

Καὶ ὅμως πάραυτα ἡ Ἐδὶθ ὠχρίασεν.

— Ὅχι, ἀνέκραξε τότε ζωηρῶς, ἄς ἀφήσω-
μεν τὸν Στόρφοιους. . . πέραν τοῦ Ῥήνου ἐκεῖ ὁ-
που εὕρισκεται.

— Μὰ ἱατρὲ, ἐννοεῖτε λοιπὸν νὰ ἀπαγορευ-
σητε εἰς τὴν θυγατέρα μου. . .

— Τὸν γάμον; ὄχι, ἀλλὰ τὸν σύζυγον. . .
αὐτὴν τοῦλάχιστον. . . ἀργότερα βλέπομεν. . .
τοῦτο ἀποβλέπει ἐμέ.

— Πῶς ἀποβλέπει ὑμᾶς;

— Διατί ὄχι; δὲν εἶναι ἐν μέρει καὶ ἐδική
μου θυγάτηρ ἡ Ἐδὶθ;

— Ναὶ, ναί.

Τῷ ὄντι μετὰ τινὰ ἔτη, ἐπλησίασα ἡμέραν τι-
νὰ τὸν Βᾶν Ὁθεν καὶ τῷ εἶπον:

— Εἶναι καιρὸς νὰ ὑπανδρεύσωμεν τὴν φιλ-
τάτην μας Ἐδὶθ.

— Μπᾶ. . . καὶ με ποῖον;

— Μὲ τὸν Λουκιανὸν Γ. . .

— Πῶς; . . με τὸν ζωγράφον ἐκεῖνον, τοῦ ὁ-
ποίου τὴν πρώτην εἰκόνα ἠγόρασα τῇ προτροπῇ
τῆς θυγατρὸς μου;

— Εἶπατε κάλλιον μὲ τὸν εὐγενῆ νέον ὅστις
ἀπέμεινεν ἐκουσίως πτωχός, ὅπως πληρώσῃ τὰ
χρῆμα τοῦ πατρός του, καὶ ὅστις διὰ τῆς ἰκανό-
τητός του ἀνέκτησε νέαν περιουσίαν.

— Περιουσίαν ζωγράφου!

— Προσθέτω ὅμως καὶ ἐγὼ ἐκ μέρους μου ἐν
ἑκατομύριον.

— Ἐν ἑκατομύριον! καὶ ποῦ διάβολο θὰ τὸ
εὕρητε.

— Εἰς τὸ ταμεῖόν σας.

— ᾿Ω!

— Δὲν μοὶ ὀφείλετε τὰς ἱατρικάς μου ἐπι-
σκέψεις; Δὲν μοὶ ἐπανελάθατε ἑκατοντάκις, ὁ-
σάνκις ἀπεποιήθη νὰ δεχθῶ τι παρ' ὑμῶν: Πο-

λὸ καλὰ, ἔστω, ἀργότερα ζητήσατε παρ' ἐμοῦ
ὅ, τι θέλετε; Ἡ σωτηρία τῆς θυγατρὸς σας εἶναι
ὑπερτέρα πάσης χρηματικῆς θυσίας νομίζω.

— Ἀναμφιβόλως, ἀλλὰ. . .

— Μήπως εὕρισκετε ὅτι ἐν ἑκατομύριον δὲν
εἶναι ἀρκετὸν; ἄς προσθέσωμεν τότε καὶ ἐν ἄλ-
λο. Τὸ δίδω καὶ τοῦτο ἐπίσης ὡς προῖκα εἰς τὸν
σύζυγον τῆς Ἐδὶθ.

Δὲν εἶχεν ἀκόμη συναινέσει ὁ Βᾶν Ὁθεν, ὅτε
ἡ Ἐδὶθ, ἥτις ἀναμφιβόλως εἶχεν ἀκούσει τὰ
πάντα, εἰσῆλθε καὶ ἐρρίφθη αἴφνης εἰς τὰς ἀγκά-
λας αὐτοῦ. . . Ἴδου λοιπὸν πῶς ἀνέστησα ὡς
ἐκ θαύματος τὴν Κυρίαν Γ. καὶ πῶς φρονῶ ὅτι
δύνανται νὰ ἰαθῶσιν αἱ πλούσιαι κυρίαί, αἱ νεά-
νιδες καὶ πρὸ πάντων αἱ νεαὶ χῆραι, ὅσαι κα-
τέχονται ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης τῆς καλουμένης
παρισινῆς morbidezza, τουτέστι: Διὰ τῆς ἐρ-
γασίας, διὰ τῆς φιλελεημοσύνης, διὰ τῆς ἀγά-
πης. Ἴδου ἡ ὅλη μαγικὴ τέχνη τοῦ ἱατροῦ Μίλλερ.

Ἐσήμαινε μεσονύκτιον, ἡ δὲ μικρὰ ὀμήγυρις
ἠτοιμάζετο ν' ἀποσυρθῆ, ὅτε ἡ μαρκησία ἔδραμε
πρὸς τὸν γέροντα ἱατρὸν, τὸν ἠσπασῆθη ἐγκαρ-
δίως κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ παρσίας καὶ τῷ εἶπεν
εἰς ἐπήκοον πάντων:

— Σὰς εὐχαριστῶ, ἱατρὲ, διὰ τὴν ἱατρικὴν σας
συμβουλήν. ἔλθετε αὖριον τὸ πρῶτ' νὰ με παρα-
λάβητε διὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψιν «τῶν πτω-
χῶν μας».

K. E. A.

ΠΕΡΙ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ ΑΥΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ

Ἡ τυπογραφία φαίνεται σήμερον πρᾶγμα τό-
σον ἀπλοῦν καὶ τόσον φυσικόν, σίναμα δὲ καὶ
τόσον ἀπαραίτητον, ὥστε δυσκόλως δυνάμεθα
νὰ φαντασθῶμεν πεπολιτισμένην κοινωνίαν στε-
ρουμένην τῆς λειτουργίας αὐτῆς. Ἡ ἔρсуна λοι-
πὸν τί παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις
ἀνεπλήρου τὴν τυπογραφίαν καὶ πῶς παρ' αὐ-
τοῖς ἐξεδίδοντο καὶ ἐδημοσιεύοντο τὰ βιβλία εἰ-
ναι ἀξία μελέτης καὶ πολλοῦ διαφέροντος. Περὶ
τούτου δὲ ὠδε προτιθέμενοι νὰ πραγματευθῶ-
μεν, θέλομεν ἐξετάσει καὶ πῶς τὰ συγγράμματα
τῶν ἀρχαίων, τὰ ἀποτελοῦντα νῦν τὴν βάσιν
τῆς ἡμετέρας παιδείσεως, περιεσώθησαν ἄχρις
ἡμῶν. Ἴσως δὲ ἐν τοῖς ἀναγνώστασις τῆς Ἐστίας
ὑπάρχουσι καὶ τινες νομίζοντες ὅτι οἱ πρῶτοι τυ-
πογράφοι εἶχον ἐνώπιόν των τὰ πρωτότυπα χει-
ρόγραφα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ ὅτι ἐκ
τῶν πρωτοτύπων τὸ πρῶτον ἐτύπωσαν.

Ἡ ἀρχαιοτάτη ὕλη, ἥς φαίνεται ὅτι ἐγένετο
χρησις πρὸς γραφήν, εἶναι ὁ πάπυρος. Οὗτος εἶ-
ναι φυτὸν ἐλώδες, ἔχον στέλεχος τριγωνικόν,
καὶ ὕψος ὑπὲρ τοὺς 20 πήχεις ἐφύετο δὲ κυ-
ρίως ἐν Αἰγύπτῳ. Τὸ φυτὸν τοῦτο σήμερον λέ-
γουσιν ὅτι φύεται ἔτι ἐν Σικελίᾳ.

Ἐκ τοῦ παπύρου τούτου κατασκευάζεται ὁ χάρτης ὡς ἐξῆς· Τὸ στελέχος τοῦ φυτοῦ τούτου ἀπὸ τοῦ φλοιοῦ μέχρι τῆς ἐντερώνης διαιρεῖται εἰς φύλλα λεπτότατα· ταῦτα ἀφῆρουν ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἔθετον ἐπὶ τραπέζης τὸ ἐν παρὰ τὸ ἄλλο παραλλήλως. Ἐπὶ τούτων δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔθετον ἕτερον στρώμα, ἀλλὰ σταυροειδῶς ὡς τὰ νήματα ὑφάσματος. Τὰ δύο ταῦτα στρώματα εἶτα ἔβρεχον δι' ὕδατος τοῦ Νεῖλου καὶ ἐπίεζον ἰσχυρῶς, οὕτως ὥστε αἱ ταινίαι συνακολληθῶντο καὶ ἀπετέλουν φύλλον χάρτου, ὅπερ ἐξήραινον εἰς τὸν ἥλιον. Τοῦ χάρτου τούτου ὑπῆρχον διάφοροι ποιότητες κατὰ τὸ μέρος τοῦ φλοιοῦ τοῦ στελέχους, ἐξ οὗ κατασκευάζεται. Τὰ φύλλα τὰ ἀμέσως ὑπὸ τὸν φλοιὸν ὄντα ἐχρησίμευον μόνον πρὸς κατασκευὴν χάρτου διὰ κλύματα καὶ δέματα· ὁ δὲ ἀρίστης ποιότητος, ὁ καὶ πρὸς γραφὴν χρήσιμος, παρήγετο ἐκ τῶν φλοιῶν τῶν κειμένων περὶ τὸ μέσον τοῦ στελέχους. Ὁ ἐκ παπύρου χάρτης ἦτο δύσχρηστος διότι μόνον ἢ μία τῶν ἐπιφανειῶν αὐτοῦ ἐχρησίμευε πρὸς γραφὴν, καὶ διότι κακῶς ἐδιπλοῦτο. Ὡστε ἐξ ἀνάγκης ἐδίδον εἰς τὰ βιβλία τὸ σχῆμα μακρῶν κυλίνδρων, ἐσχηματισμένων ἐκ σειρᾶς φύλλων κεκολλημένων, τὸ ἐν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἄλλου· τὸ ὅλον δὲ περιείλισσον περὶ μακρὰν ῥάβδον προσκεκολλημένην εἰς τὸ ἄκρον τοῦ τελευταίου φύλλου. Ὁ κύλινδρος οὗτος τοῦ βιβλίου διηρείτο εἰς στήλας ἢ σελίδας κατὰ πλάτος· ἀνέπτυσσον δὲ αὐτὸν μικρὸν κατὰ μικρὸν τῆς ἀναγνώσεως προβαίνουσας, μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν περιείλισσον αὖθις περὶ τὴν ῥάβδον.

Βραδύτερον ἀνεῦρον ἕτερον εἶδος χάρτου, ὅπερ διηγωνίσθη πρὸς τὸν πάπυρον. Κατὰ τὰς ἀρχάς τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος π.Χ. οἱ Πτολεμαῖοι, οἱ βασιλεύοντες τότε ἐν Αἰγύπτῳ, ἱδρυσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μεγάλην βιβλιοθήκην. Περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος ἢ τὰς ἀρχάς τῆς ἐπομένης, οἱ Ἀτταλοὶ, οἱ βασιλεύσαντες ἐν Περγάμῳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἱδρυσαν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ αὐτῶν ἐνάμιλλον βιβλιοθήκην. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐκ ζηλοτυπίας ἀπηγόρευσαν τὴν ἐξαγωγήν τοῦ παπύρου· τούτου δὲ γενομένου οἱ ἐν Περγάμῳ ἀπεπειράθησαν νὰ μεταχειρισθῶσιν ἕτερον τρόπον, οὗτινος φαίνεται ὅτι καὶ ἐπὶ ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐγένετο χρῆσις· συνίστατο δὲ εἰς τὸ νὰ γράφωσιν ἐπὶ δερμάτων ζώων, κατεργασμένων πρὸς τοῦτο. Τότε δὲ ἡ τέχνη τῆς παρασκευῆς τοιοῦτου χάρτου ἐβεβλιώθη, καὶ οὕτω παρήχθη ὁ λεγόμενος *Περγαμηνὸς χάρτης*, ἢ αἱ *Περγαμηναὶ*. Ἡ περγαμηνὴ ὑπερῆχε τοῦ παπύρου, διότι ἀμφότεραι αἱ ἐπιφάνειαι αὐτῆς ἦσαν κατάλληλοι πρὸς γραφὴν, πρὸς δὲ καὶ ἐδιπλοῦτο. Οὕτω δ' ἔκτοτε αἱ βιβλιοθήκαι εἶχον παρὰ τοῖς χειρογράφοις ἐκ παπύρου εἰς κυλίνδρους καὶ χειρογράφῳ ἐκ περγαμηνῆς δεδιπλωμένα, ὡς τὰ σημερινὰ ἡμῶν βιβλία.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς περγαμηνῆς δὲν κατέστησεν ἄχρηστον τὸν πάπυρον· ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι ἐν τινὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἢ συγκομιδῇ τοῦ παπύρου ὑπῆρξε τοσοῦτον μικρὰ, ὥστε μικρὸν ἐδέησε διὰ τὴν ἔλλειψιν νὰ ἐξεγερθῇ στάσις ἐν Ῥώμῃ. Τὸν πάπυρον καὶ τὴν περγαμηνὴν μεταχειρίζοντο μέχρι τῆς Γ' ἢ ΙΑ' ἑκατοντ. μ.Χ. Ἐκτοτε ἀντικατεστάθησαν διὰ τοῦ μεταξίνου χάρτου ἢ βαμβακίνου, καὶ ὕστερον διὰ τοῦ ἐξ ὑφασμάτων κατασκευαζομένου, ὃν μεταχειρίζομεθα καὶ σήμερον.

Οἱ ἀρχαῖοι ἔγραφον ἐπὶ τοῦ παπύρου ἢ τῆς περγαμηνῆς διὰ τινος *καλάμου*, ὃν ἐκοπτον ἐν εἰδει πτεροῦ χηνός, ἀντὶ μελάνης δὲ μεταχειρίζοντο μέλαν τι χρώμα. Ἡ μελάνη αὕτη, ἐνόσω ἦτο νωπὴ, ἐξήλειφετο εὐκόλως διὰ σπόγγου, ὥστε τὸ αὐτὸ φύλλον χάρτου ἐχρησίμευε καὶ δις. Ἄν δὲ ὁ σπόγγος δὲν ἤρκει, ἐξήλειφον τὰ γράμματα ζύοντες τὴν περγαμηνήν. Οὕτω δὲ κατόπιν ἐκ φειδοῦ τῆς δαπάνης τοῦ χάρτου εἰσῆχθη ὁ τρόπος νὰ ζύωσι τὰ χειρογράφα τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Κικέρωνος καὶ ἄλλων συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως ἐπ' αὐτῶν γράφωσι συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τοιοῦτου δὲ εἶδους χειρογράφῳ περιεσώθησαν μέχρι ἡμῶν, καλούμενα *παλιμύθηστα*, ἅτινα σήμερον βρέχουσι διὰ χημικοῦ ὕγρου καὶ ἐπαναφέρουσι τὴν ἀποξεσθεῖσαν πρώτην γραφὴν.

Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ χάρτης καὶ τὰ βιβλία εἶχον ὑπερόγκους τιμὰς. Ἐπιγραφὴ, εὑρεθεῖσα ἐν Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1836, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς Ε' ἑκατοντ. π.Χ. ἡ τιμὴ φύλλου χάρτου ἀνῆρχετο εἰς 4 φράγκον καὶ 20, ζυλίνη δὲ πινακὴς χρησιμεύουσα ὡσαύτως πρὸς γραφὴν ἐτιμᾶτο 90 λεπτά. Ὁ Α. Φ. Διδότος ὑπελόγησεν ἐκ τούτου κατ' ἀναλογίαν ὅτι φύλλον χάρτου εἶχε τότε πεντακοσιοπλασίαν τιμὴν τοῦ σημερινοῦ. Ἀνάλογος δὲ ἦτο καὶ ἡ τιμὴ τῶν βιβλίων. Ὁ Πλάτων ἠγόρασεν ἀντὶ 9,000 φράγκων τρεῖς πραγματείας τοῦ φιλοσόφου Φιλολάου, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἔδωκεν ὑπὲρ τὰς 16,000 φράγκων διὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Σπυραίου, μαθητοῦ τοῦ Πλάτωνος.

Αἱ ὑπέρογκοι τιμαὶ ἠλαττώθησαν τοῦ χρόνου προϊόντος· διὸ καὶ περὶ τὰ τέλη τῆς πρώτης μ.Χ. ἑκατοντ. ὁ λατίνος ποιητὴς Μαρτιάλιος διδάσκει ὅτι πολυτελὲς ἀντίτυπον τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτοῦ (830 στίχων) ἐτιμᾶτο περίπου 5 φράγκα· τὸ ἰγ' βιβλίον (274 στίχων) ἐπωλεῖτο ἀντὶ φράγκου· προσθέτει δὲ ὁ Μαρτιάλιος ὅτι ὁ βιβλιοπώλης καὶ ἐὰν ἤθελεν ἠλαττώσει τὴν τιμὴν εἰς τὸ ἥμισυ, τὸ κέρδος αὐτοῦ θὰ ἦτο ἀρκετόν.

Ἡ δημοσίευσίς καὶ ἡ διάδοσις τῶν βιβλίων ἐγένετο δι' ἀντιγραφῆς, γενομένης ὑπ' ἀνθρώπων

τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀντιγραφῆς· μετερχομένων, ὅπως τὰ νῦν εἰσὶν οἱ τυπογράφοι. Ὁ Μαρτιάλιος ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ οἱ ἀντιγραφῆς ἔγραφον τόσον ταχέως, ὥστε ἐντὸς ὥρας ἀντέγραφον τὸ β' βιβλίον αὐτοῦ (540 στίχων). Ἐὰν δὲ τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι ὑπερβολή, τότε ἀντιγραφῆς, ἐργαζόμενος 8 ὥρας καθ' ἡμέραν, ἠδύνατο αὐτὸς μόνος ἐντὸς μηνός νὰ παραγάγῃ 200 ἀντίτυπα. Ὅπως πολλαπλασιάζωσι δὲ τὰ ἀντίτυπα, ὑπηγόρευον τὸ αὐτὸ σύγγραμμα εἰς πολλοὺς ἀντιγραφῆς, οὕτως ὥστε ἐνίστε τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἐξέδιδον 1000 ἀντίτυπα.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος ἐξεδόθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ἐρμοδώρου, ἐνός τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ὁ Κικέρων ἐξέδιδε τὰ ἑαυτοῦ διὰ τοῦ φίλου του Ἀττικῆς, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐργαστήριον ἀντιγραφῆς, καὶ ἐξέδιδε, φαίνεται, ἐνίστε ἔργα τοῦ φίλου του ἄνευ ἀδείας, διότι ἡ φιλολογικὴ ἰδιοκτησία ἦτο ἄγνωστος εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ἐνωρὶς διωργανώθη καὶ ἐμπόριον ἐξαγωγῆς βιβλίων· διὸ ἐν ἔτει 400 π.Χ. ὁ Ξενοφῶν, ἐπανακάμπτων ἐξ Ἀσίας μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Μυρίων διέβη ἐκ τῆς Σαλαμυνήσου, παραλίαν πόλεως τῆς Θράκης, ὅπου συνήθως ἐξώκελλον καὶ ἐξέπιπτον τὰ εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον πλέοντα πλοῖα, ἅτινα καὶ ἐλαφυραγῶνουν οἱ ἐγγῶριοι. Αὐτόθι δὲ μετὰ τῶν διαφορῶν ἐμπορευμάτων, ἅτινα ὁ Ξενοφῶν εἶδεν, ἦσαν καὶ *πολλὰ βιβλία γεγραμμένα*. Ἐπὶ Ῥωμαίων ὑπῆρχον ἐν Ῥώμῃ μεγάλα βιβλιοπωλεῖα· τοιοῦτον ἦτο ἐπὶ παραδείγματος τὸ τῶν Σοσίων, τῶν ἐκδοτῶν τοῦ ποιητοῦ Ὀρατίου, οἵτινες μετήρχοντο τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων, καὶ ἐπαρμπον εἰς τὰς ἐπαρχίας τὰ βιβλία τὰ μὴ πωλούμενα ἐν Ῥώμῃ.

Ἐνωρὶς ὡσαύτως συνεστήθησαν καὶ σπουδαῖαι βιβλιοθήκαι. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφῆς μνημονεύουσι τῆς τοῦ Πεισιστράτου, τυράννου τῶν Ἀθηνῶν, τῆς τοῦ Πολυκράτους, τυράννου τῆς Σάμου, τῆς τοῦ Εὐριπίδου τοῦ τραγικοῦ, τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω τῶν μεγάλων βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Περγάμου. Ἡ πρώτη καταγραφή ὑπὸ πυρκαϊῆς κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Ὁ δὲ Ῥωμαῖος φιλόσοφος Σενέκας λέγει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν τόμων, τῶν γενομένων βραδύ τοῦ πυρὸς, ἀνέβαινον εἰς 400,000. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Περγάμου περιεῖχε περίπου 200,000 τόμων. Ἐν Ῥώμῃ ἰδιώτης τις Ἀσίνιος Πολύβιος ἐν ἀρχῇ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτὴς τῆς πρώτης δημοσίας βιβλιοθήκης, τὸ δὲ παράδειγμα τούτου ἐμιμήθησαν ὁ Αὐγουστος καὶ ἄλλοι τῶν αὐτοκρατόρων καὶ δὴ ὁ Τραϊανός.

Πάντες ἐκ πείρας γινώσκουμεν ὅτι κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν χειρογράφου, γενομένην εἴτε ἰδίᾳ εἴτε καθ' ὑπαγόρευσιν, ἀπαιτεῖται σύντονος προσο-

χὴ πρὸς ἀποφυγὴν σφαλμάτων· οἱ ἀντιγραφῆς λοιπὸν οὗτοι, οἱ ταχέως γράφοντες καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἀσκούντες τὸ ἐπίπονον τοῦτο ἔργον ἐπὶ πολλὰς συνεχεῖς ὥρας, βεβαίως ὑπέπιπτον ἐκ παραδρομῆς εἰς λάθη· οἱ δὲ ἐκδοταὶ δὲν ἐφρόντιζον πάντοτε εἰς ἀντιβολὴν τοῦ πρωτοτύπου πρὸς τὰ ἀντίγραφα· οὕτω δὲ παρατηροῦμεν ὅτι ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος ἠγέρθη τὸ παράπονον διὰ τὸ ἐσφαλμένον τινῶν ἀντιτύπων, καὶ ἐγένετο διάκρισις μεταξύ καλῶν καὶ κακῶν ἀντιγραφῶν· ἦσαν δὲ τούτου ἕνεκα τὰ παλαιὰ χειρογράφα μᾶλλον περιζήτητα τῶν νεωτέρων· καὶ πολλοὶ, ὅπως δώσωσιν εἰς χειρογράφα νέα τὴν χροιάν τῆς παλαιότητος, ἐτρίβον αὐτὰ δι' ἐλαίου τοῦ κέδρου ἢ ἐνέβαλλον ἐν νωπῷ σίτῳ. Ἡ κατὰστασις αὕτη παρήγαγεν ἐνωρὶς δοκίμους γραμματικούς, οἵτινες ἠσχολοῦντο εἰς ἀναθεώρησιν καὶ ἐπιδιόρθωσιν τῶν συγγραφέων καὶ εἰς νέας αὐτῶν ἐκδόσεις· αἱ διορθώσεις δ' ἐγένοντο εἴτε ἐκ παραβολῆς τῶν νέων ἀντιτύπων πρὸς ἀρχαῖα γεγραμμένα μετὰ ἰδιαζούσης προσοχῆς, εἴτε ἦσαν ἰδίαι αὐτῶν, στηριζόμεναι εἰς τὰς γραμματικὰς αὐτῶν γνώσεις, ἐπὶ τῶν χωρίων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐθεώρουν ὡς ἐσφαλμένα.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐιδωλολατρίας ἐξηκολούθησεν ἡ ἀντιγραφὴ τῶν χειρογράφων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων κυρίως ἐν ταῖς μοναῖς· οἱ ἀντιγραφῆς ὅμως τῶν μονῶν ἦσαν συνήθως ἀμαθεῖς, καὶ ἠσχολοῦντο περὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀκουσίως ὑπέικοντες εἰς κανόνα τοῦ μοναχικοῦ τάγματος, ὑποχρεῶντος αὐτοῦ εἰς τοῦτο. Ἀλλὰ πλὴν τούτου περὶ τὴν Θ' ἑκατοντ. μ.Χ. ἡ ἀρχαία γραφὴ μετεβλήθη, καὶ ἀντὶ τῶν κεφαλαίων γεγραμμάτων, δι' ὧν ἔγραφον κατὰ συνέχειαν, μὴ διαχωρίζοντες τὰς λέξεις, ὡς εἶναι ἡ γραφὴ τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, ἐγένετο χρῆσις τῶν μικρῶν γραμμάτων τῆς ταχυγραφικῆς γραφῆς.

Οὕτω δὲ οἱ μεταγενέστεροι ἀντιγραφῆς χειρογράφων γεγραμμένων κατὰ τὴν ἀρχαίαν γραφὴν, πολλάκις ἐξελάμβανον ἐν γράμμα ἀντ' ἄλλου καὶ διαστρέφοντες πολλὰς λέξεις μετέβαλλον καὶ τὴν ἔνοιαν αὐτῶν. Ὅ,τι δὲ κυρίως ἐβλάψεν τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἶναι ἡ ἡμιμάθεια τῶν ἀντιγραφῆς ἐκείνων, οἵτινες ἀπεπειρῶντο συνήθως ἐναχῶς νὰ διορθῶσιν ὅ,τι δὲν κατενόουν, ἢ ἔγραφον μετὰ τῶν στίχων τοῦ κειμένου ἢ ἐν τῷ περιθωρίῳ τὰς ἰδίαις αὐτῶν παρατηρήσεις καὶ κρίσεις, ἃς πάλιν ἄλλοι ἀντιγραφῆς τοιοῦτων χειρογράφων παρενέβατον ἐν τῷ κειμένῳ, ὡς ἐὰν ἦσαν τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ.

Ἄν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἐπὶ παραδείγματος ἐξῆ κατὰ τὴν Ε' π.Χ. ἑκατονταετηρίδα, καὶ ὅτι τὸ ἀρχαιότατον χειρογράφον τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ χρονολογεῖται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Γ' ἑκατονταετ. μ.Χ., δηλ. ὅτι ἐπὶ 14 ὄλας ἑκατονταετηρίδας διεδίδετο δι' ἀντιγραφῆς, οἵτινες ὁσημέραι μετέβαλλον τὸ κείμενον, θὰ κα-

τανοήσωμεν ὁποῖαν δύσκολον ἐργασίαν καὶ λεπτήν ἀναλαμβάνουσιν οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν ἐκδοσιν ἀρχαίου συγγραφέως· διότι πρέπει πρὸς τοῦτο ν' ἀνατρέξωσιν εἰς ὅλας τὰς βιβλιοθήκας ὅπου ὑπάρχουσι χειρόγραφα τοῦ συγγραφέως τούτου, ν' ἀναγνώσωσι ταῦτα, νὰ διακρίνωσι τὸν χρόνον τῆς γραφῆς, νὰ καταγράψωσιν ὅλα τὰ χωρία ἐφ' ὧν τὰ χειρόγραφα διαφέρουσιν, εἶτα δὲ ν' ἀναζητήσωσι ποῖον τούτων περιέχει κάλλιον τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοτύπου. Καὶ τούτου δὲ πολλάκις γενομένου ὑπολείπονται πολλὰ χωρία, ἅτινα ἐν ὅλοις τοῖς χειρογράφοις φέρονται ἐσφαλμένα, καὶ ὅπου ἀνάγκη νὰ μαντεύωσιν καὶ ν' ἀνεύρωσι τί ὁ συγγραφεὺς εἶχε γράψει. Πολλοὶ οὖτως κατορθοῦσι διὰ συλλογισμῶν ἐπιτυχῶν ν' ἀνεύρωσιν ἀσφαλῶς τὸ ἀρχαῖον κείμενον, ὑπάρχουσι ὅμως καὶ χωρία ἠλλοιωμένα τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἐκδόται καὶ σχολιασταὶ μόνον εἰκοτολογίαις ἐπιφέρουσιν, οὐδέποτε ὅμως δύνανται ἀσφαλῶς νὰ εἰπώσιν ὅτι ἡ γενομένη διόρθωσις ἐπανήγαγεν εἰς φῶς τὸ ἀρχαῖον κείμενον.

Οὐδὴν ΡΗΜΑΝ
Μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς.

Τὴν ἐπομένην παύσαν περιγραφὴν τῆς ἐν Προνοίᾳ Συνελεύσεως ἀποσπῶμεν ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Α. Βλάχου μεταφρασθεῖσης ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ κ. Κ. Μ. Βασιλόπουλου. Τὴν Συνέλευσιν ταύτην συνεκρότησαν, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1832, οἱ πληρεξούσιοι τῆς ἐν Ἀργεῖ Συνελεύσεως, ὅστινες δι' ἑλληθίαν ἀσφαλείας μετέβησαν εἰς Ναύπλιον τὸ πρῶτον, ἐκείθεν δὲ ἠναγκάσθησαν ν' ἀποχωρήσωσιν εἰς Προνοίαν, λεπτὰ τινα ἀπέχουσαν τοῦ Ναυπλίου, ἐνεκα τῶν παραστάσεων τῶν ἐξῆς πρέσβεων, ἀπαιτηθέντων νὰ μὴ συγκροτηθῇ Συνέλευσις πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος.

Σ. τ. Δ.

Ἡ ΕΝ ΠΡΟΝΟΙΑ, ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ἐνώπιον τῆς κυρίας πύλης τοῦ Ναυπλίου, διηγεῖται ὁ Ῥῆς ἐν ταῖς Ἀναμνήσεσιν αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν βάσεων τοῦ ἀποτόμου Παλαμηδίου, ἐπιστεφομένου ὑπὸ τοῦ ἐνετικῆς φρουρίου, καὶ τοῦ ἐνδοτέρου κύλπου, ἐκτείνεται μικρὸς τις ὀμαλὸς αἰγιαλός, ἑκατὸν περίπου βημάτων ἔχων πλάτος καὶ διπλάσιον μῆκος· ἐκείθεν αὐτοῦ ὑψοῦται τὸ μικρὸν τῆς Προνοίας προάστειον, κατοικηθὲν ἐπὶ Καποδιστρίου. Αὐτόθι συνεδρίαζεν ἡ συνέλευσις· ὅμως δὲ τις ῥυπαρῶν ῥουμελιωτικῶν παλληκαρίων ἀπετέλει τὴν τιμητικὴν αὐτῆς φρουρὰν. Ἐπί τινος πλατείας εἶχε στηθῆ ἐξ ἀβρυκανήτων πευκίνων σανίδων παράπηγμα ὀρεῖαν ἔχον τὴν στέγην, ὅμοιον ἐντελῶς πρὸς τὰ κατὰ τὰς ἡμετέρας δημοτικὰς πανηγύρεις πηγνόμενα, ἐν οἷς ἐπιδείκνυνται ἀντὶ χρημάτων εἰς τὸ πλῆθος σχοινοβάται, ἵπποδαμισταί, γίγαντες ἢ καὶ ἄγρια θηρία. Τὸ παράπηγμα ἐκεῖνο ἦν τὸ βουλευτήριον τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ ἦν ἐκ χώματος, κύκλῳ δὲ ἦσαν τεταγμέναί τραις ἐπάλληλοι σειραὶ σκαμνίων· ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ἦν ἡ ἔδρα τοῦ προέδρου καὶ τῶν γραμματέων· ἐκατέρωθεν δὲ ἐξ ἔδρας διὰ τὸ διπλω-

ματικὸν σῶμα καὶ τοὺς διακεκριμένους ξένους. Ἐν μέσῳ τοῦ ἀσυμμέτρου ἐκείνου κύκλου ὑπῆρχε τράπεζα, παρ' ἧ ἐκάθητο εἰς τῶν ὑπουργῶν ὁσάκις ἤθελε ν' ἀναγγεῖλη τι ἢ νὰ ὑποβάλλῃ ἐγγραφα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πληρεξουσίων ἀνήρχετο εἰς 224, περιελάμβανε δὲ καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἐκ Ψαρῶν, Χίου, Μακεδονίας καὶ ἐκ Κρήτης, ὧν αἱ πατρίδες διετέλουν ἐτι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν. Οἱ πληρεξούσιοι ἦσαν, ὡς πάντες οἱ ἀνατολίται, ἐμπαθεῖς καπνισταί, καὶ εἰς μεγίστην ἐπομένως ὑπεβάλλοντο στέρησιν, ἀναγκαζόμενοι νὰ ἀπέχωσιν ἐπὶ πολλὰς κατὰ συνέχειαν ὥρας τῆς καπνοσύριγγος, καθότι δὲν ἐπετρέπετο ἐν τῇ συνεδριάσει τὸ κάπνισμα. Οἱ συμπουζήδες ὅμως τῶν πατέρων τοῦ λαοῦ, παραμένοντες ἐξῶ κύκλῳ τοῦ παραπήγματος, εἰσῆγον διὰ τῶν χασμάτων τῶν κακῶς προσηρασμένων σνιδῶν τὰ στόμια τῶν ἀνημέμων μακρῶν καπνοσύριγγων, οἱ δὲ τοὺς ἀνωτέρους σκάμνους κατέχοντες πληρεξούσιοι ἐβρόφων οὕτως ἐξ αὐτῶν, στρεφόμενοι μόνον δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, καὶ πολλάκις οὕτω κυναῖ καπνοῦ ἕλικες ἀνέθρωςκον τοῦ καίπου ἐκ μέσου τοῦ συνεδρίου. — Ἐκεῖ εἶδον τότε συνηγμένους πολλοὺς ὀνομαστοὺς ἐκ τῶν τότε δημοσίων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος· τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ἀντιπρόεδρος, τὸν Τρικούπην, τὸν Ζωγράφον, τὸν Ῥίζον ὡς ὑπουργὸν, τὸν Ζαΐμην, τὸν Πολυζωίδην, τὸν Δεληγιάννην. Ὁ ὠραῖος γέρον Πητρούμπεης ἐκάθητο ἐπὶ τινος ἐξεχούσης θέσεως, λευκοτάτην φορὴν ἐνδυμασίαν καὶ χρυσοκέντητον χωρὶς χειρῶν ἐπιστρίδα ἐκ πρασίνου ἐπικρόκου ἐπὶ τοῦ λευκοῦ τοῦ ἐπενδύτου, θωπεύων δὲ τὸν φοβερόν του πολὺν μύστακα. Τὰ ὄπλα αὐτοῦ εἶχεν ἀποθέσει, ὡς καὶ πάντες οἱ ὀπλαρχηγοί, κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ παραπήγματος. Ἐν συνόλῳ ἐπεκράτει ἐτι τότε κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα τοῦλάχιστον τὸ ἐθνικὸν ἐνδυμα, τοῦτέστιν ἡ ῥουμελιωτικὴ ἐνδυμασία, τὰ νησιωτικὴν, ἢ τὸ μακρὸν τουρκικὸν καφτάνι τῶν προκρίτων, ὁ φραγκικὸς δ' ἐπενδύτης μεμονωμένος που καὶ οἶονεῖ ἐξ ἀνοχῆς ἐφαίνετο ἐν τῇ συνελεύσει. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὠμίλουν ἰσχυροὶ ἀπὸ τῶν θέσεων τῶν, μετὰ μεγάλης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυσικῆς εὐγλωττίας, καὶ κρατοῦντες τὸ κομβολόγιον, ὅπερ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ Τούρκοις δὲν χρησιμεύει εἰς προσευχὴν, ἀλλ' εἰς παιδιὰν μᾶλλον καὶ ἀπασχόλησιν τῶν χειρῶν, ὁσάκις αὐταὶ δὲν ἔχουσιν ἄλλο νὰ κρατήσωσι.

Τὸ ἑσπέρας τῆς 29 Ἰουλίου (ε. ν.) ἐορτάζοντες οἱ Γάλλοι τὴν ἐπέτειον τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως, ἐκυσαν πυροτεχνήματα ἐπὶ τινος ἐν Προνοίᾳ πλατείας. Ἦν δὲ τὸ θέαμα ἐκεῖνο τὸ πρῶτον βεβαίως τοιοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ τὸ Ναύπλιον ὅλον ἦτο ἀνάστατον ὅπως τὸ ἴδιον. Ὅτε οἱ πύραυλοι ἀθροοὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὰ ὕψη, χαρμόσυνος βόμβος διέδραμε τὰ πλήθη, αἱ γυναῖκες δὲ ἰδίως καὶ

αἱ νεάνιδες ἀνεφώνουν ἐν ἀγαλλιᾷσει· ὠραῖον πρᾶγμα! καὶ ἐκρότουν τὰς χεῖρας.

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΟΝ ΚΑΛΕΝΔΑΡΙΟΝ

Ἰανουάριος.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τούτου τοῦ μηνὸς ἡ ἡμέτερα Γῆ εὐρίσκειται εἰσέτι πλησιέστατα σχεδὸν τοῦ Ἥλιου, τοῦτέστιν ὑπὲρ τὰς 600,000 μιλίων ἐγγύτερον ἢ κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον. Φαίνεται δὲ λίαν παράδοξον πῶς, ἐνῶ ἡ Γῆ εἶνε πλησιέστερα πρὸς τὸν Ἥλιον κατὰ τὸν Ἰανουάριον ἢ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, τὸν μὲν χειμῶνα ἔχομεν ψυχρός, κατὰ δὲ τὸ θέρος θάλλπος. Ἄλλ' ἐὰν κατὰ τὸν χειμῶνα—ἰσταμένου τοῦ Ἥλιου τόσον πλησίον ἡμῶν—διήρκει ἡ ἡμέρα ἐπὶ τοσοῦτον ἐφ' ὅσον καὶ κατὰ τὸ θέρος, τότε ἡ θέρμανσις τῆς Γῆς κατὰ τὸν Ἰανουάριον θὰ ἦτο πράγματι μεγαλύτερα ἢ κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον· τοῦτο δ' ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὸ Νότιον ἡμισφαίριον, οὐτινος οἱ κάτιοι ἔχουσι θέρος ὅτε παρ' ἡμῖν εἶνε χειμῶν. Παρ' ἐκείνοις λοιπὸν τὸ θέρος συμπίπτει ὅτε ἡ Γῆ εἶνε ἐγγύτατα πρὸς τὸν Ἥλιον· ἐπομένως ἐκεῖ ἀληθῶς ὁ Ἥλιος διαδίδωσι περισσότεραν θέρμανσιν ἢ κατὰ τὸ θέρος ἡμῶν. Ἐτερος δὲ λόγος τῆς μὴ πολλῆς θερμάνσεως τῆς Γῆς ὑπὸ τοῦ Ἥλιου ἐν καιρῷ χειμῶνος εἶνε καὶ ὅτι αἱ ἀκτῖνες τοῦ Ἥλιου πίπτουσι συγκριτικῶς πλαγιώτερον ἢ κατὰ τὸ θέρος.

Κατὰ τὰς ἐσθρινὰς ὥρας τῆς 3 Ἰανουαρίου συμβαίνει αξιοθέατον φαινόμενον, δηλονότι ἡ ἐπικάλυψις λαμπροτάτου τινὸς ἀστέρος ὑπὸ τῆς Σελήνης. Ὡς γνωστὸν ἡ Σελήνη κινεῖται ἐν τῷ οὐρανῷ ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοὺς ἀστέρας. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη εἶνε πλησιέστερα πρὸς τὴν Γῆν ἢ οἱ ἀστέρες, συμβαίνει νὰ διέρχηται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐμπροσθέν τινος αὐτῶν, ὄνπερ ἐπικαλύπτουσα ἀποκρύπτει ἐπὶ τινι χρόνῳ ἀπὸ τῶν ὄψεων ἡμῶν. Ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ τῶν καλουμένων ἀστέρων πρῶτον μεγέθους δύνανται νὰ καλυφθῶσιν ὑπὸ τῆς Σελήνης 4 μόνον, τῶν λοιπῶν εὐρίσκομένων εἰς μέρος τοῦ οὐρανοῦ θόλου ἐνθα ἡ Σελήνη, κατὰ τὴν περὶ τὴν Γῆν περιφορὰν τῆς, δὲν ἐξικνεῖται. Εἰς τούτους τοὺς ἀστέρας ἀνήκει ὁ Βασίλειος (Regulus), ὁ ὠραιότερος ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ μεγάλου Ἀέροτος, ὅστις καλύπτεται ὑπὸ τῆς Σελήνης περὶ τὰς 3 ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς τρίτης Ἰανουαρίου.

Ὁ ἀστερισμὸς οὐρανοῦ δεικνύεται κατὰ τὰς νύκτας τοῦ Ἰανουαρίου ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπεῖᾳ αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν βεβαίως τυγχάνῃ ἐμποδῶν νέφος τι, ἢ τὸ φῶς τῆς Σελήνης καθιστᾷ τοὺς μικροτέρους ἀστέρας ἀοράτους. Μεταξὺ τῶν κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ὄρατῶν ἀστερισμῶν ἄξιος παρατηρήσεως εἶνε ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Ὠρίωνος. Οὗτος ἀποστρέφει τὴν νύκτα περὶ τὴν ἐνάτην

ὥραν πρὸς τὸ μεσημβρινοδυτικὸν μέρος· ἀνωτέρω δὲ πρὸς τὸ ἄκρον ἀναφαίνεται ὁ Ταῦρος μετὰ τὸν λαμπρὸν ἐρυθρὸν ἀστέρα τοῦ Ἀλδεβάραν· ἐτι δυτικώτερον ἀπαυγάζει τὸ ἀστρῶν σύστημα τῶν Πλειάδων, ἐν ᾧ ὁ ὀξυδερκῆς ὀφθαλμὸς δύναται νὰ διακρίνῃ 6 ἕως 7 σποράδας ἀστέρων, ἐνῶ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τῶν ἀστρονόμων ὄρονται πλέον ἢ ἑκατὸν ἀστέρες διάφοροι τὴν στίλβην. Ἐὰν δὲ τις ἀτενίζων πρὸς τὰς Πλειάδας σκεφθῇ ὅτι ἕκαστος τούτων τῶν ἀστέρων εἶνε εἰς ἡλίου ὅπως ὁ ἡμέτερος Ἥλιος, καὶ ὅτι αἴτιον τῆς μικρᾶς αὐτῶν λαμπηδόνος εἶνε τὸ ἄμετρον καὶ καταπληκτικὸν διάστημα τὸ χωρίζον αὐτοὺς ἀφ' ἡμῶν, ὀφείλει νὰ πισύσῃ ὅτι ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν ἐν μικρῷ τὴν εἰκόνα τοῦ μεγαλείου Σύμπαντος, ἐνθα οἱ διεσκεδασμένοι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Πλάστου ἡλιοὶ πορεύονται πρὸς μυριάδων αἰῶνων τὸν σταθερὸν καὶ ἀμετάβλητον, ὠρισμένον δρόμον των.

Π. Κ.

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΓ. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΗΝΩΝ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Τὸ Γενάρη τὸ φεγγάρι, ἡλίου τῆς ἡμέρας μοιάζει.
Διὰ τὸ αἶθριον τῶν νυκτῶν.

Γενάρη μῆνα κλίθευ, φεγγάρι μὴν ἔσταζε.

Ὡς γνωστὸν, ὅταν κλαδεύωσιν ἡ ἐνοφθαλμιζῶσι δένδρα οἱ ἡμέτεροι γεωργοὶ θεωροῦσιν ἐκ δεισιδαιμονίας ἀπαραίτητον νὰ συμβουλευθῶνται τὰς φάσεις τῆς Σελήνης. Ἡ παροιμία διδάσκει ὅτι τοιαύτη πρόνοια εἶναι περιττὴ κατὰ τὸν Ἰανουάριον. Λέγεται καὶ ἄλλως:

Τὸν Γενάρη κόψε βέργα, καὶ φεγγάρι μὴ γυρεύη.

Καί:

Κόψε ξύλο τὸ Γενάρη
καὶ μὴ καρτερῆς φεγγάρι.

Ὅποιος θέλει νὰ βαμβακώσῃ,
τὸ Γενάρη νὰ ὀργώσῃ.

Διὰ τὴν σπορὰν τοῦ βᾶμβακος ὁ ἀγρὸς πρέπει νὰ ἀροτριᾶται κατὰ τὸν Ἰανουάριον.

Τοῦ Γενάρη τὸ ζευγάρι,
διάβολος θεὸς νὰ τὸ πάρῃ.

Ἄνωφελῆς καὶ παράκαιρος εἶναι ἡ ἀροτρίασις κατὰ τὸν Ἰανουάριον.

Ἄν τὰ Φῶτα φωτερὰ,
καὶ τὰ λαμπρὰ σκοτεινὰ,
χαρὰ ἔς τὸν βοῦν καὶ ἔς τὸν ζευγᾶν.

Ἄν κατὰ μὲν τὴν ἐορτὴν τῶν Θεοφανίων ὁ καιρὸς ἦ εὐδαίμων, κατὰ δὲ τὸ Πάσχα βροχερὸς, τὸ ἔτος ἔσεται εὐφορον καὶ εὐτυχές· Καὶ ἄλλως: Καὶ τὰ Φῶτα φωτερὰ καὶ τὸ Πάσχα βροχερὸν, ὅλος ὁ κόσμος χαίρεται· ἢ Κρήτη χαρμόνη.

*
Κόττα, χήνα τὸ Γενάρη,
καὶ παπὶ τὸν Ἀλωνάρη.

Ὁ Ἰανουάριος εἶναι ἡ καταλληλοτάτη ἐποχὴ διὰ νὰ φάγη τις θρονίθας ἢ χήνας, ἐν ᾧ διὰ τὰς νήσπας ὁ Ἰούλιος. — Παραπλησία εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθος :

Ὅρνιθα τὸ Γενάρη,
κέφαλον τὸν Ἀλωνάρη.

Κέφαλος, ἰχθὺς συνηθέστατος ἐν Ἑλλάδι, τοῦ εἴδους τοῦ καλουμένου ἐπιστημονικῶς *Mugil cephalus*.

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΖΥΓΟΥΣ

Μὴ ἀστείχεσαι μετὰ τῆς συζύγου σου ἐπὶ ἀντικειμένων δυναμένων νὰ προσβάλλωσι τὴν φιλοτιμίαν της, καὶ ἐνθυμοῦ ὅτι ταμειεὺς αὕτη εἰς τὴν καρδίαν της πᾶσαν λέξιν ἣτις ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στόματός σου. Ποτὲ μὴ τῇ ἀναφέρῃς ἄλλης γυναικὸς ἀρετὰς, ὅπως τῇ ἐνθυμήσῃς ἐδικὰ της σφάλματα. Μὴ τῇ προσάπτῃς ποτὲ ἀτομικὰ της ἐλαττώματα* διότι ἂν ἦνε εὐαίσθητος, τῇ ἀνοίγεις πληγὴν δυσίατον. Μὴ ἀμελεῖς τὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν σύζυγόν σου περιποιήσεις ἐνώπιον ἄλλων, διότι τοῦτο προσβάλλει τὸ αἶσθημα τῆς ἀξιοπρεπειᾶς της, καὶ οὔτε σὲ σέβεται, οὔτε σ' ἀγαπᾷ τότε ὅσον πρὶν. Μὴ τὴν ἐπιπλήτῃς ἐνώπιον τρίτου, διότι ἡ φιλοτιμία της δὲν θέλει τῇ ἐπιτρέπει ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ λάθος της. Μὴν ὀμιλεῖς πρὸς τὴν γυναῖκά σου περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῶν μεγάλων πλεονεκτημάτων ἄλλων γυναικῶν. Ἄν θέλῃς νὰ εὐρίσκῃς εὐχαρίστησιν ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ σου, διάτριβε τὰς ἐσπέρας σου ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ οἴκου σου. Ἄλλὰ μὴ εἶσαι σκυθρωπὸς καὶ σιωπηλὸς εἰς τὸν οἶκόν σου, ἀλλαγῶν δὲ εὐθυμὸς καὶ ὀμιλητικὸς.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ

Ἐκ τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου Λυμά, υἱοῦ.

Α'

Παιδί, πουλάκι ἐπίσας τοῦ κάμπου εὐτομισμένο,
καὶ σ' ἐπίσας !* εἰς τὴν γὰρ φωνάζεις τὴν τρελλή σου.
καὶ κλαίει τώρα ᾧ κλουδί, τὸ μαῦρο, σκλαβωμένο,
καὶ πέρνει τὸ παράπονον τραγοῦδι ἢ ψυχῆ σου. . .

Ἄπο καιρὸ τὸ μάτιας τῆς ἀνθηρῆς φουλιᾶ του,
καὶ τῆ φωνῆ του ἄκουεσ' ποῦ στώγει παραδώσει,
Ἐξαπλωμένο, ἄφωνον, ᾧ δένδρον ἀποκάτω,
Γιὰ νὰ μὴ τὴν καὶ σὲ ᾧ καὶ τὴ σκλαβιά γλυτώσῃ. . .

Ἄχ, τὸ πολὺ ὡς αὔριο θ' ἄκουε τὸ λάλημά του
καὶ γιὰ χαρὰ τόσο μικρῆ ἢ γνώμη ἢ σκληρῆ σου,
καὶ μέσ' ἀκόμη ᾧ κλουδί τοῦ κόφτει τὰ φτερά του,
Νὰ μὴ πετάξῃ ποῦ ᾧ ψηλά ἀπὸ τὴν κεφαλὴ σου !

Πῶς νὰ τὸ βλέπῃς ἡμπορεῖς ἀπελπισιὰ γεμάτο,
τὸ βᾶμφοσ τοῦ ᾧ ἀδύνατο ᾧ σῶμα νὰ ματώσῃ,
Νὰ πρέχῃ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας ἐπάνω, κάτω,
Μὴ τέτοια θλιθερῆ φωνή; Ἄδύο σὲ ξεφαντώνει; . . .

καὶ ὅμως τὸ μικρὸ κλουδί τὰ χέρια σου στολιζοῦν.
Μὲ τοὺς παληοὺς καὶ πρώτους τοῦ συντροφίου, μὲ λουλούδια
Μὰ ὄλ' αὐτὰ τοῦ λαβδαίου τ' ἀγέρι δὲν ἀξίζουν,
οὔτε σὲ λόγγον φύλλωμα τὰ βραδυνὰ τραγοῦδια.

Δὲ ξέρεις ὅτι προσευχῆ καὶ λειτουργιᾶ καλοῦνε
τὸ λάλημα μικροῦ πουλιοῦ ποῦ φέρνει ὁ ἀγέρας;
Ἄχ' τὰ μικρὰ του ἀπὸ σὲ τὸν σκλάβου σου ζητοῦνε
Γιὰ σὲν' αὐτὸ εἶναι πουλί, ὅμως γι' αὐτὰ, πατέρας !

Πατέρας εἶν' καὶ τὰ πουλιὰ καὶ τοὺς δικούς μας μοιάζουν
εἰς τὰ μικρὰ τους νὰ πετοῦν μαθαίνουσι στὴν ἀγέρα,
κάθε ἡμέρα ποῦ περᾷ, τὸν Πλάστη νὰ δοξάζουσι,
καὶ μὲ τραγοῦδια συμβουλαὶς τοὺς δίδουσι νύχτα ἄμερα !

Β'

καὶ κατεβαίνουν τὴν αὐγὴν ἀπ' τῆ ζεστῆ φωλιά τους,
Νὰ βροῦν σπειράκι σιταριοῦ νὰ θρέψουσι τὰ μικρὰ τους*
Νὰ μεγαλώσουσι, νὰ γενῆ τὸ ἀπαλό τους χνοῦδι
Δύο ταξειδωτικὰ φτερά, καὶ ἡ φωνὴ τραγοῦδι. . .

Κάθε πουλάκι ὁ θεὸς τὸ εὐλογεῖ τοῦ δίνει
τὸ σιταράκι ποῦ στῆ γῆ ὁ θεοιστῆς ἀφίνει
Γιὰ ὅλα ὁ καλὸς θεὸς ἀπὸ ψηλά φροντίζει
καὶ τὴν μικρότερη φωλιά μ' ἀγάπη τὴν στηρίζει !

Ἔφρεις γιὰ τὸ σκλάβου σου σὲ φέγγει καὶ φωνάζει,
Κ' ἔφαρνα γιὰ τὸ στέκεται, προσέχει καὶ στενάζει;
Ἄχ' τὰ μικρὰ του π' ἄφρσε ἄκουε νὰ τοῦ λένε*
"Ἐλα πρὶν ἀποθάνουμι, πατέρα μου," καὶ κλαίει. . .

Κλεισιμένο δὲν ἔμπορεῖ τροφὴν νὰ φέρῃ στῆ μητέρα,
Γιὰ νὰ τὰ θρέψῃ ᾧ τῆ φωλιά ποῦ μένει νύχτα ἄμερα,
καὶ τὰ μικρὰ της μ' ὅλη της τῆ ζεσά δὲν θὰ ζήσουσι
τὶ κρίμα ν' ἀπεθάνουσι πρὶχού νὰ κελαδήσουσι !

Παιδί τὸ βόδο μύριζε μὰ ἄνω μὴν ἀπλόνης,
καὶ τὸ πουλάκι ἄκουγε χωρὶς νὰ τὸ σκλαβωνῆσι !
Γιὰτ' ἀπ' ὅλα μοναχὰ τὸ ἐδικὸ μας χέρι,
Κι' ὅταν χαϊδέσῃ μαλακὰ κακὸ νὰ κἀνῃ ξέρεσι. . .
Ἰανουάριος τοῦ 1877.

ΔΗΜΑΡΧΕΙΣ ΠΑΡΑΙΣΧΟΣ.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Ἀὶ ἀξιολογώτατα ἀρεταὶ καὶ τὰ σπανιώτατα πλεονεκτήματα οὐδεμίαν ἔχουσι χάριν, μόλις φαίνονται, ἢ δυσκόλως ἐκτιμῶνται ἄνευ τῆς ἐξωτερικῆς κομψότητος τῶν τρόπων καὶ τῆς ἁρμοδίου πρὸς ἕκαστον συμπεριφορᾶς. Αὕτη συσκιάζει ἐνίοτε πολλὰ ἐλαττώματα, ὁμοιάζει δὲ κατὰ τοῦτο πρὸς χρύσωσιν, ἣτις καλύπτει ζύλα καὶ λίθους καὶ εὐτελέστατα μέταλλα.

* * Οὐδεὶς ἀκαίρως σιωπήσας μετενόησεν, ἀκαίρως δὲ καλήσαντες μετενόησαν πολυπληθεῖς. Εὐκόλον μὲν εἶνε νὰ ἐξαγγείλῃ τις τὸ σιωπηθῆν, ἀλλὰ τὸ ν' ἀναλάβῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἄπαξ ἐξέφρασεν, ἀδύνατον.

* * Ἡ εὐθεῖα γραμμὴ δὲν εἶνε πάντοτε ἡ συντομωτέρα. Ὁ Καβούρ ὠδήγησεν εἰς Ῥώμην τὸ Πεδεμόντιον διὰ τῆς Κριμαίας.

* * Ὅπου ὁ λαὸς εἶνε ἀπαθῆς, ἐκεῖ αἱ κυβερνήσεις εἶνε διεσφαρμέναι.

Ἀρχαῖός τις ἐδογματίσεν, λέγων Ἄδύο εἶνε τὰ ἐναντιώτατα πρὸς εὐδουλίαν* τάχος τε καὶ ὀργή.